

**5 kommunalordførere
om bedre balance
mellem land og by**

Side 10

**9 bud på
bæredygtighed i
lokalplanlægningen**

Side 18

**Kunst-
oplevelser
i byens rum**

Side 21

**Særligt studenterhuen
flytter unge fra land til by**

Side 14

**Fonde og partnerskaber:
Sammen skaber vi det bedste sted**

Side 16

**Værktøjer til klimatilpasning
fra Kystdirektoratet**

Side 28

Hvordan kan Danmark hænge bedre sammen?

Der har været flyttedag i ministerierne, så vi har fået et indenrigs- og boligministerium. Ambitionen er at styrke grundlaget for et mere sammenhængende Danmark med balance mellem land og by.

Og så er der planlovsevalueringen, hvor mere end 90 organisationer, enkeltpersoner m.fl. indsendte imponerende 550 sider med høringssvar. Det vidner om betydningen af og om den store interesse, der er for planloven og planlægningen. Fem partier giver deres bud på de politikker og værktøjer, der kan skabe vækst og udvikling i alle egne af Danmark.

Side 11

Leder: Et skelsættende år

Side 3

Nyt fra netværket

Side 4

Danmark er ganske enkelt for lille et land til store forskelle

Side 11

Hvordan kan Danmark hænge bedre sammen?

Side 12

Særligt studenterhuen flytter unge fra land til by

Side 14

Fonde og partnerskaber: Sammen skaber vi det bedste sted

Side 16

Bæredygtighed i lokalplanlægningen og byggeriet

Side 18

Helsingør: Hvordan omsætter vi visioner om bæredygtig udvikling til lokalplanlægning?

Side 22

IDA: Vi skal investere i cyklismen for at komme i mål med klimaambitionerne

Side 25

Tag højde for stigende havvand i planlægningen

Side 26

Værktøjer til klimatilpasning fra Kystdirektoratet

Side 28

Kunstoplevelser i byens rum

Side 30

Illustration: Vandkunsten/Helsingør Kommune

Bæredygtighed i lokalplanlægningen

Lokalplanlægningen kan være et vigtigt redskab til mere bæredygtighed. Det er her potentialerne findes, og her barriererne opstår. Aktuelt har regeringen indgået en bred aftale om bæredygtigt byggeri som bl.a. indeholder et CO₂-loft over byggeri og krav om LCA-beregninger. Men hvordan med bæredygtighed i lokalplanlægningen?

Vi har bedt en række af vores gode samarbejdspartnere – alle med hver deres blik på byggeri og bæredygtighed – om at give et bud på, hvad der skal til for at fremme planlægning for bæredygtigt byggeri. Check 9 aktørers syn på sagen og kom en tur med til Helsingør og læs om deres arbejde med bæredygtighed i lokalplanlægningen.

Side 18

” Vi har tidligere set nogle spredte og lidt tilfældige initiativer f.eks. med at udflytte statslige arbejdspladser. Men det batter ikke helt, når det foregår ukoordineret, og bevægelserne mod de store byer og hovedbyerne er så stærke, som de er.

Leder

Et skelsættende år

2021 bliver et skelsættende år. Danskerne har lært at tage store beslutninger i fællesskab; det bliver også nødvendigt, hvis vi skal nå regeringens ambitiøse klimamål.

Da coronaen ramte, stod vi midt i en evaluering af planloven. Byplanlaboratoriet anbefalede at skrive klimamålene ind i formålsparagraffen for at få styr på retningen! Nu har vi grund til at håbe og tro på, at den udskudte evaluering af loven vil blive sat på skinner – og at den vil blive tunet ind på de store udfordringer, der venter os i det næste årti.

I februar fik vi et indenrigs- og boligministerium med en bolig- og planstyrelse. Det er et godt udgangspunkt for en sammenhængende planlægning på tværs af by og land, som der er behov for.

Vi har tidligere set nogle spredte og lidt tilfældige initiativer f.eks. med at udflytte statslige arbejdspladser. Men det batter ikke helt, når det foregår ukoordineret, og bevægelserne mod de store byer og hovedbyerne er så stærke, som de er. Der skal mere til. Både af hensyn til balancen mellem by og land og for at vi kan håndtere klimakrisen bæredygtigt. En styrkelse af den regionale planlægning er påkrævet.

Planlægningen har jo i årtier skabt grundlaget for udviklingen og balancen mellem land og by. Men klimakrisen, den faldende biodiversitet og ubalancen mellem land og by øger behovet for, at vi gentænker og revitaliserer planlægningen. På baggrund af landsbyudvalgets anbefalinger fik vi f.eks. styrket kommunernes ansvar for at planlægge strategisk for landdistrikterne. Men det er ikke nok – der skal aktive redskaber til. Regeringen peger på uddannelsesinstitutioner, lokalpolitik og sundhedshuse som brikker i puslespillet. Men boligpolitik og infrastruktur skal også med i ligningen. Og en aktiv politik for adgang til naturen.

I dette nummer har vi inviteret folketingets partier til at give bud på planlægningens rolle, de politikker og værktøjer, der kan skabe vækst og udvikling i alle egne af Danmark. På tværs af Folketinget har fem partier svaret.

En af de ting, ordførerne nævner, er behovet for bæredygtig planlægning og bæredygtigt byggeri. Det flugter godt med, at et bredt flertal i folketinget netop har indgået en bred aftale om bæredygtigt byggeri, som bl.a. indeholder et CO₂-loft over byggeri og krav om livscyklusvurderinger. Det er rigtig godt og viser, at den politiske vilje er til stede. Men kommunerne skal via planloven have mulighed for at gå længere, hvis de vil. Og hvis vi skal nå i mål, må vi op i helikopteren og vurdere de statslige initiativer i et helhedsperspektiv. Fysisk planlægning er et vigtigt og på mange måder underkendt instrument i forbindelse med CO₂-reduktion.

Vi fylder 100 – og vi ønsker os en ny planlov i fødselsdagsgave.

Ellen Højgaard Jensen, direktør for Dansk Byplanlaboratorium

BYPLAN NYT

Byplan Nyt 4/2020 (18. årgang)

dansk byplan
laboratorium

Redaktion
Ellen Højgaard Jensen (ansv.)
Michael Nørgaard
Nyt fra Netværket og
korrektur: Charlotte
Odgaard Sjølland

Redaktionsadresse
Dansk Byplanlaboratorium
Rådhusstræde 6. 1. sal,
1466 København K

Tlf.: 33 13 72 81
Mail: mn@byplanlab.dk
www.byplanlab.dk

Annoncer
mn@byplanlab.dk
bestilles senest
1/5 2021.

Layout
Anders Tornberg

Forside
Foto: Michael Cardow

Oplag
3.450

Tryk
KLS PurePrint

ISSN
1602-9038

Signerede artikler står for forfatterens regning, usignerede for den ansvarshavende redaktørs regning.

Byplan Nyt 2/2021
udkommer 1/6 2021

Nyt fra netværket

Foto: Astrid Maria Busse Rasmussen

Tredje Natur vinder Årets Arne

Tredje Natur har stået bag den forvandling, der har gjort Enghaveparken til et vigtigt element i Københavns klimatilpasning. Flemming Rafn fra Tredje Natur sætter stor pris på den arkitektfaglige anerkendelse, der følger med prisen, og som samtidig rammer byen og bygherren. På baggrund af teknologisk innovative løsninger fremstår Enghaveparken i dag med en lethed, der stadig afspejler den kulturhistorie, som parken repræsenterer.

Kilde: Arkitektforeningen

Bliv Danmarks VILDESTE kommune

Mere end en halv million danskere fulgte med i første sæson af "Gi os naturen tilbage", da Hjørring Kommune og borgmesteren selv gav plads til den vilde natur både i den private græsplæne og de kommunale græsørkener. Nu inviterer Miljøminister Lea Wermelin alle 98 kommuner med ind i kampen for en rigere natur og bedre biodiversitet med konkurrencen om at blive Danmarks VILDESTE kommune.

Vinderen kåres i slutningen af 2022 og bliver kommunen med det mest fantastiske biodiversitetsprojekt baseret på bl.a. iderigdom, engagement, antal omlagte kvadratmeter/kubikmeter vild natur og udbredelse af viden til borgerne om den vilde naturs evner og egenskaber. Undervejs følger et filmhold konkurrencen, der vises som anden sæson af "Gi os naturen tilbage" i 2023.

Kilde: Miljøministeriet

WOODSENSE

Rygstød til 15 startup-virksomheder med enorme potentialer

Fælles for dem er, at de alle arbejder med at udvikle innovative og digitale løsninger, der kan være med til at skabe mere bæredygtige byer og bedre bygninger at bo i. Rygstødet kommer fra et nyt mentoring-program Urbantech Mentoring, faciliteret af Rainmaking og støttet af Realdania og Industriens Fond, der har til formål at bringe virksomhederne fra at være tidligt i idefasen til konkret at sætte deres digitale løsninger i spil i udviklingen af fremtidens bæredygtige byer.

Kilde: Realdania

Vestkystens wayfinding starter i Thorsminde

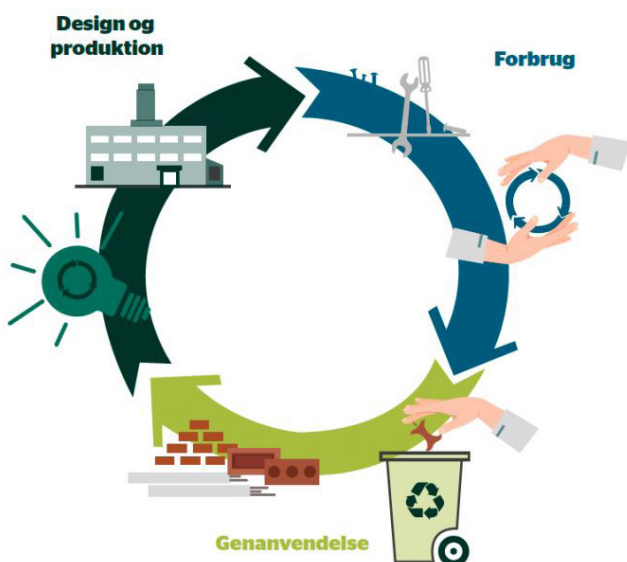
Turister, der gerne vil opleve en autentisk kystby med nem adgang til natur, kultur og historie, kan få det hele i Thorsminde. Der er på vej til at blive et af vestkystens stærkeste feriedestinationer. For at sikre en bæredygtig udvikling lancerer Holstebro Kommune nu wayfinding i form af skilte og andet byinventar, der skal være med til at nudge gæsterne væk fra sårbare naturområder, men i stedet til andre lokale perler eller steder, der ønsker flere gæster og mere omsætning. På sigt skal hele den jyske vestkyst bindes sammen af wayfinding.

Kilde: Holstebro Kommune

Fra brugs- til investeringsobjekt

Årelange liggetider på landet overfor skyhøje priser i de største byer – skævvridningen af boligmarkedet fortsætter. En ny rapport viser, at boligen har skiftet status fra brugs- til investeringsobjekt på grund af de sidste 30 års ændrede finansieringsmuligheder og reguleringer af boligmarkedet. Den hidtidige forklaring med urbanisering holder ikke, i følge professor Egon Noe er det derfor nødvendigt at se på selve boligfinansieringen og kravet til real-kreditinstitutterne om større egenkapital i forhold til den relative finansielle risiko, hvis man vil skævvridningen til livs.

Kilde: SDU

Mindre affald og bedre udnyttelse af ressourcerne

Op til 80 pct. af et produkts miljøbelastning bestemmes i designfasen, derfor er et af de 126 initiativer i regeringens handlingsplan for cirkulær økonomi design, en indsats der skal være med til at maksimere værdien, begrænse materialeforbruget og dermed minimere miljøbelastningen. Desuden skal levetiden forøges ved at gøre det nemmere at reparere, genfremstille, opgradere og genanvende. Målet er mindst muligt affald. I 2030 skal mængden af plastik, der går op i røg reduceres med 80 %, i dag er plastik den væsentligste kilde til CO₂-udledning fra affaldsforbrænding. Du finder handlingsplanen for cirkulær økonomi på Miljøministeriets hjemmeside.

Kilde: Miljøministeriet

Nyt fra netværket

NY BOG TA' BYEN TILBAGE – Forandringens vinde over København og Sjælland

Billige boliger eller natur, i København er linjerne trukket hårdt op. Københavnerne kæmper for at beholde deres grønne åndehuller. I bogen går Peter Schultz' bag om udviklingen og kaster et kritisk blik på det, han kalder et økonomiske pyramidespil, som neoliberaliseringen og statens politik har ført byen ind i og om det gældsatte selskab By & Havn, der sælger ud af københavnernes jord for at betale for metroen. Bogen er rettet til alle, der holder af København: borgere, politikere, fagfolk, og andre, der undres eller forfærdes over noget af det, der sker med deres by og region.

Kilde: Bogvaerket.dk

NY BOG Det epidemiske Samfund

Af cand. mag. Charlotte Sjølland,
Dansk Byplanlaboratorium

I et år har vi danset med Corona, hverdagen er grundlæggende forandret med afstandskrav, mundbind og håndsprit. Vi møder kollegerne på Teams, handler på nettet, mens vi holder øje med kontakttallet, frygter den næste mutation, venter på flokimmuniteten og længes efter tiden før Corona. Pandemien har ramt alle dele af det danske samfund som en forandrende begivenhed. Nye faggrupper har fået stjernestatus, eksperter bliver helte og politikerne viser en hidtil uset handlekraft. Mens de mange afsavn som følge af restriktionerne har skabt nye kamppladser.

Spørgsmålet er, hvad vi kan lære af det sidste års dans med Corona? Det giver 27 danske forskere deres bud på i bogen Det epidemiske samfund, der er redigeret af professor Ole B. Jensen fra Aalborg Universitet og sociolog Nikolaj Schultz fra Københavns Universitet. Begge er kendt for deres engagement i at åbne nye mulige tankerum. Jeg finder bogen interessant på to planer. Dels er den en glimrende introduktion til det sociologiske felts teoretiske begreber, og dels fordi forskerne gennem deres analyser giver læseren stof til eftertanke. Her skal blot nævnes to eksempler:

I kapitlet Mobilitet efter Corona: Ændringer i transport og byliv peger professor Ole B. Jensen blandt andet på, at den offentlige afstandsnorm før coronakrisen var anerkendt som noget, der knyttede sig til god opførelse, men siden er blevet et socialt og sundhedsmæssigt kampfelt, hvor overskridelse påkalder sig fordømmelse som social uansvarlighed.

Kapitlet Corona og kroppens kollektivitet har givet en forståelse for, hvorfor den sociale og fysiske isolation har haft store konsekvenser blandt andet for unge mennesker. Ifølge Bjørn Schiermer kan begrebet kroppens kollektivitet vise, hvordan kroppe hele tiden har fat i andre kroppe på tværs af tid og rum. Det er i kroppenes gensidige afstemning, deres synkronisering og fælles fokus, at vi mærker livet mest. Bogens kapitler kan læses individuelt, emnefeltet spænder vidt. Læs den, hvis du trænger til stof til eftertanke, mens du venter på vaccinen.

Mega-byggerier står i kø

Politikerne taler om en bro over Kattégat, en havnetunnel i København, en ny Limfjordsforbindelse og store energi-øer. Men hvem skal bygge dem i en tid med små ungdomsår-gange kombineret med et boom i antallet af pensionister i Danmark og Europa. Manglen på arbejdskraft er allerede nu mærkbar. I løbet af dette halvår forventes Transportministeriet at indlede forhandlingerne om en såkaldt grøn mobilitetsplan, der retter sig målrettet mod infrastrukturprojekter. Forhåbentlig kan forhandlingerne samtidig være med til at få lagt en samlet plan for, hvornår og hvordan man vil prioritere de store byggeprojekter, så de ikke strander på grund af mangel på arbejdskraft.

Kilde: DR

17. maj: Frist for indstilling til Byplanprisen 2021

Faaborg-Midtfyn Kommune modtog Byplanprisen 2020 for udviklingen af Odense-forstaden Årslev, hvor aktivitetshuset Polymeren er omdrejningspunktet.

Vindere af Byplanprisen de sidste 3 år:
2020 Faaborg-Midtfyn Kommune for "Fremtidens forstad", Årslev
2019 Aalborg Kommune og Himmerland Boligforening for Aalborg Øst
2018 Esbjerg Kommune for sammenhæng mellem by og havn

Kender du Danmarks bedste plan?

Indstil senest mandag d. 17. maj 2020.

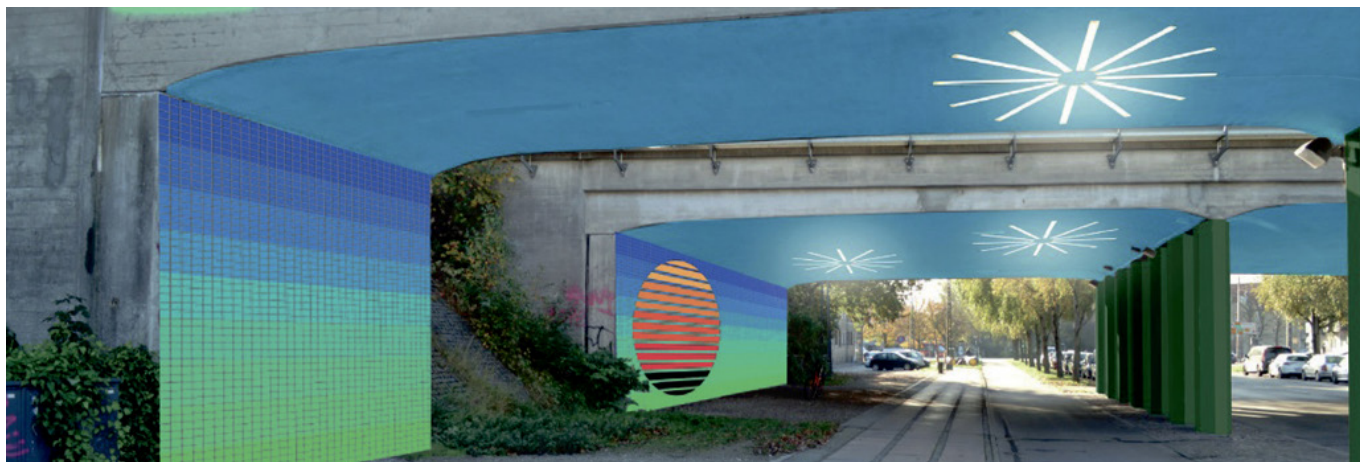
Byplanprisen er indstiftet af Akademisk Arkitektforening og Dansk Byplanlaboratorium og uddeles på det årlige Byplanmøde i oktober.

Find tidligere vindere, indstillingsskema og vedtægter på www.byplanlab.dk

dansk byplan
laboratorium

Nyt fra netværket

Kunst og lys skal skabe tryghed

Kombinationen af mørke og broer eller viadukter betyder utryghed, det er også tilfældet under broen ved Sjælør station og viadukten ved Vigerslev Alle station. På baggrund af et stort lokalt ønske har Københavns Kommune netop besluttet at bruge kunst og lys til at gøre de to byrum tryggere for pendlere, fodgængere og cyklister. Udsmykningen af broen ved Sjælør station er vedtaget og skal udføres af kunstner Søren Hüttel. Farvede kakler skal illustrere solnedgang og solopgang, mens de mørke passager vil få en kunstnerisk belysning.

Kilde: Københavns Kommune

Arkitekt: Tegnestuen Vandkunsten
Foto: Helene Høyer Mikkelsen/Realdania By & Byg

Ny national strategi for bæredygtigt byggeri

Et bredt flertal i Folketinget har fastlagt de langsigtede rammer for en ambitiøs omstilling i den danske bygge- og anlægssektor, som dermed kan være med til at nå målet om 70 procent CO₂-reduktion i 2030. Fire år tidligere end i regeringens udspil indføres CO₂-kravet fra 2023 sammen med krav om livscyklusvurderinger (LCA) i forbindelse med nybyggeri. Den nye nationale strategi skal i de kommende år bidrage væsentligt til at sikre et kvalitetsbevidst, økonomisk ansvarligt og mere bæredygtigt byggeri.

Kilde: Indenrigs- og Boligministeriet.

Byvandring 2021

Byplanlaboratoriet inviterer til byvandring, hvor du kan få en guidet tur i en række spændende byudviklingsområder.

Byvandring i Jernbanebyen, København

Torsdag 27. maj kl. 15.00-17.30

Kom med på byvandring i Jernbanebyen, DSB's gamle arealer i København. Vi sætter fokus på de mange forventninger, der jongleres med, når ældre bydele transformeres. Der er visioner for den nye bydel – men hvem skaber dem, hvem udvikler dem og hvem skal i sidste ende leve i området? Hvem er egentlig byudvikleren? Hvordan sikrer man byens historie, 'livet før byen' og den kvalitet, der skal til for at tiltrække fremtidige beboere?

Med projektleder Jeppe Erikstrup Møller, DSB Ejendomme

Byvandring i Musicon-bydelen, Roskilde

Torsdag 3. juni kl. 15.30-17.30

Musicon er en levende bydel i Roskilde, hvor driverne er kultur- og foreningsliv. Bydelen realiseres ikke ud fra en klassisk, forkromet plan, men ud fra en strategi baseret på de lokale ressourcer og aktører, der inviteres med til at skabe liv gennem kreative ideer og strategiske partnerskaber i det tidligere erhvervsområde. På udflugten møder vi en række af Musicons aktører til en snak om, hvad har fungeret godt ved det tætte samarbejde mellem Roskilde Kommune og områdets mange ildsjæle. Og hvad der har vist sig sværere end ventet, når man bygger by via aktørbaseret byudvikling.

Med sekretariatsleder Andreas Høegh, Musicon

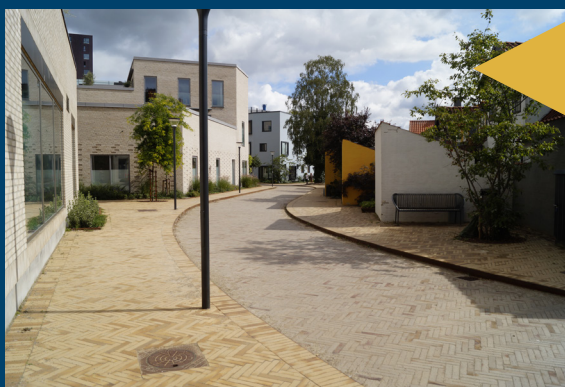

Byvandring Thomas B. Thriges Gade, Odense

Tirsdag 15. juni kl. 13.00-15.00

Thomas B. Thriges Gade har siden 1960'erne skåret Odense bymidte over i to dele. Men det er slut, for området er under forvandling til en ny bydel med boliger, kontorer, restauranter, caféer m.m. Under jorden vil der være parkering for biler i to etager, mens der over jorden kommer grønne torve og byrum med gode forhold for fodgængere og cyklister. Kom tæt på arbejdet med omdannelsen af byen og infrastrukturen.

Med projektchef Stig Haumann Langsager,
Fra Gade til By, Odense Kommune

Nyt fra netværket

Altanen – et vertikalt fællesrum i en tid med afstand

Nye altaner skyder i disse år frem overalt på byens facader mod både gården og gaden. Beboerne får dermed et privat, rekreativt uderum, men hvad gør altaner ved byens fælles rum og sociale liv? Det har forskere fra BUILD undersøgt i projektet Altaners Sociale Liv.

Rundt omkring er altanerne dukket op, som knopskydninger på gamle ejendomme og som en integreret del af alt nybyggeri. Selvom de oftest er mennesketomme, så viser forskningsprojektet Altaners sociale liv, at der er knyttet både drømme, frihed og forventninger til livet på den altan, de fleste opfatter som en udendørs dagligstue. Gennem observationer og interview med mere har forskerne undersøgt, hvordan altanerne både griber ind i det sociale liv og forandrer byens liv. Her er et par af rapportens konklusioner

Privat i et offentligt rum

Selvom beboerne opfatter altanen som privat område, så er det samtidigt en del af det offentlige rum, hvor alle kan følge med. Det kan både betyde et

større kendskab til ejendommens andre beboere, fordi man genkender dem fra altanen. Altanens indretning bliver samtidig en måde at iscenesætte sig selv på i et offentlige rum og et sammenligningsgrundlag. Seniorforsker Marie Stender kalder den individuelle indretning af altanen fysiske tankebobler, der vokser ud af facaden og konfronterer naboernes livsrytme og værdier. Kommer naboerne og byens liv for tæt på kan store planter langs rækværket eller et par høretelefoner være med til at skærme privatlivet.

Et spraglet udtryk

Altaner mod gaden skaber et mere mangfoldigt og spraglet facadeudtryk. Det er en stor ændring i forhold til tidligere, hvor byens facader uden altaner primært var formet af bygherrer, arkitekter og planlæggere. De mange nye altaner overlader en større del af magten til beboerne. Samtidig træder de forskelle mellem folk, som ellers udviskes af facaden, tydeligere frem. Det bliver synligt, hvem der har altaner, og hvem der ikke har, men

også hvem der har frodige plantekasser, og hvem der har tomme ølkasser. Ligesom sociale medier har forandret vores kommunikation, er altaner med til at forandre byrummet til et sted præget af mange forskellige stemmer. Det kræver arkitektonisk omhu at håndtere de mange tankebobler, der træder ud gennem facaden. Altaner har dog også potentiale til at skabe en vertikal begrønning af byen, som kan bidrage til forbedring af det offentlige rum og bringe en form for visuel ro.

Der er ingen tvivl om, at beboerne elsker deres altaner, der giver en horisontal forlængelse af boligen med adgang ikke bare til frisk luft men også byens liv. I 2020 har byens liv været udfordret af corona, og her blev altanen for mange et safespace og en kilde til fællesskab med andre på afstand.

Du kan finde film, rapport og mere information om projektet på BUILDs hjemmeside www.altanliv.aau.dk.

Kilde: BUILD

Danmark er ganske enkelt for lille et land til store forskelle

Hvad siger folketingets partier til dannelsen af et nyt Indenrigs- og boligministerium og hvordan vi kan styrke bæredygtig planlægning i Danmark? Vi har et kommunalvalg på vej og fem partier i Folketinget giver deres bud.

Af Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

Det lyder nogle gange som en fodboldkamp: Jylland mod København eller land mod by! En dialekt fra Nordjylland mod den højkbøbenhavnske er en del af kampen og ingen er i tvivl om, hvor hele Danmarks statsminister kommer fra. "Overløbere" i Folketinget, der er flyttet til København, forsvarer sig ligefrem med, at de faktisk har boet i Jylland, så rødderne er skam i orden.

Myter og fordomme mellem by og land trives. Bagtæppet i vores lille land er selvfølgelig folketingsvalg, hvor landet blev delt og hvor det "gule Danmark" blev et begreb; modpolerne blev stærkere. Siden er den gule farve måske blegnet, men et kommunalvalg er på trappeme til november og vil formentligt betyde en endnu stærkere positionering med røde og blå nuancer.

Udover sproget, farverne og fordommene, så er dagsordenen alvorlig nok. Skræmmebillederne kender vi fra byudviklingen i London og Paris, hvor almindelige mennesker ikke har råd til at bo i byerne og hvor væksten bliver ujævnt fordelt. En udvikling, der forstærker forskellen mellem land og by.

Et sammenhængende Danmark

Kommunalvalget er af flere blevet fremhævet som den grundlæggende årsag til, at regeringen i starten af året

dannede et Indenrigs- og boligministerium med Kaare Dybvad Bek i spidsen. Og opgavebeskrivelsen som den nye indenrigs- og boligminister fik med i købet, byder netop ind i den beskrevne dagsorden – på den pæne måde.

– Danmark er ganske enkelt for lille et land til store forskelle. Ambitionen er, at det nye Indenrigs- og Boligministerium skal styrke og videreudvikle regeringens arbejde for et sammenhængende Danmark. Derfor samler vi nu ressortansvaret for en række afgørende indenrigspolitiske dagsordener i det nye ministerium, lød budskabet fra statsminister Mette Frederiksen.

Omlægningen i ministerierne betyder, at indenrigsområdet, boligområdet, planområdet og sager vedrørende regional- og landdistrikter samles i bolig- og indenrigsministeriet.

Nærheden tilbage

Indenrigs- og boligminister Kaare Dybvad Bek har i mange sammenhænge luftet sine ambitioner for arbejdet: Nærheden skal tilbage, vi skal have flere lokale uddannelser, flere penge til at rive gamle huse ned og bedre lokale velfærdstilbud i de mindre byer. Og når arbejdet er færdigt, så skal der være flere statslige arbejdspladser i provinsen.

Den nye indenrigs- og boligminister Kaare Dybvad Bek har til opgave at skabe et sammenhængende Danmark.

Hvad siger partierne?

Med afsæt i den nye organisering af ministerierne har vi spurgt folketingets partier om deres hurtige bud på, hvordan de mener, at der kan skabes en bedre balance mellem land og by, hvordan de ser på bæredygtig planlægning og på provinsbyernes fremtid. Og om hvad de tænker om rationale bag dannelsen af det nye ministerium. Og de har da noget på hjertet på tværs af Folketinget. Vi synes både omdannelsen i ministerierne og ordførernes svar lover godt for ambitionen om et sammenhængende Danmark og for bæredygtigheden.

Se fem ordføreres svar på de næste sider

Hvordan kan Danmark hænge bedre sammen?

Fem partier giver deres bud på de politikker og værktøjer, der kan skabe vækst og udvikling i alle egne af Danmark, særligt med fokus på, hvilken rolle planloven kan spille. Få overblikket her.

Enhedslisten
Kommunaldør, MF
Jette Gottlieb

1 Der bør være et indenrigsministerium med den overordnede planlægning og kommunale/regionale anliggender. Ellers farves opgaverne af det ministerium, opgaven ligger hos: fx miljø-, social – eller nu boligministeriet.

2 Benyt smådrifts- og lokalforankringsfordele! Især på uddannelses-

området, navnlig grund-, erhvervs- og gymnasiale skoler. Lokaldemokrati udvikles i besluttende lokaludvalg og lokal handel/service gennem støtte til kooperative initiativer.

3 Fritagelse for budgetlovens anlægslofter ved grønne investeringer. Mulighed for kommunal produktion i form af genbrugssystemer eller energiproduktion med solceller på kommunale bygninger.

4 Ja! Begrænsning af salgsareal for storcentre og store kædebutikker. Men det kræver lokalt forankrede initiativer at fastholde lokal handel og service. Kan også fremmes af lokale lægehuse eller lokale fagforeningskontorer.

Socialdemokratiet
Kommunaldør, MF
Birgitte Vind

1 Det er centralt. Vi bliver nødt til at sikre større balance mellem by og land ved at være med til at skabe liv, nærhed og engagement lokalt. Kaare Dybvad Bek er selvskrevet til at løfte de opgaver.

2 Vi skal politisk vidt omkring. Vi vil se på placering af uddannelse og

arbejdspladser, udvikling af lokal industri, styrkelse af lokalråd, bekæmpelse af boligspekulanter og -hajer samt meget mere.

3 Vi skal gentænke samspil ml. plan- og miljølovgivning. Vi vil se på kommunens mulighed for at stille langsigtede krav til CO₂-udledning, genanvendelse, certificeringer, boligmassens fulde cyklus mm.

4 Bymidterne skal styrkes! Vi har med vækstplanen for handel og logistik nedsat et partnerskab, der skal udarbejde en værktøjskasse til byerne, samt statslige indsatser der skal sikre levende bymidter.

Det Konservative Folkeparti
Kommunaldør, MF
Katarina Ammitzbøll

1 Der er helt klart nogle gode muligheder for at sammentænke bolig- og kommunalpolitik. Eksempelvis mener vi, at det offentlige bør gå foran med at renovere sine egne bygninger.

2 Vi er fuldstændig enige om, at der skal være vækst og velstand over hele landet. Noget

af det bedste, vi kan gøre for vækst og arbejdspladser uden for byerne, er at sænke skatterne.

3 Det er vigtigt, at bæredygtigt byggeri styrkes. Vi har fremsat et beslutningsforslag om, at EU's krav om en årlig energireoveringsrate på 3 pct. i statslige bygninger også kommer til at gælde

i kommunale og regionale bygninger.

4 Planlægning kan sikre, at planlov og andet regulering ikke står i vejen for udvikling og privat initiativ, men samtidig sikrer, at byernes unikke særpræg udvikles og bevares, som vi kender det fra byer over hele landet. Det skyldes bl.a. visionær og god planlægning.

Spørgsmål 1

Nyt ministerium: Hvordan vurderer du og dit parti den overordnede logik, der har ført til samling af opgaver i et Indenrigs- og Boligministerium?

Spørgsmål 2

Et land i balance: Den nye Indenrigs- og Boligminister, Kaare Dybvad Bek, vil gerne skabe et Danmark med større balance mellem by og land. Få er nok uenige i målet, men hvordan kommer vi derhen? Hvad er jeres bud?

Spørgsmål 3

Bæredygtig planlægning: I de mange høringsvar til evalueringen af planloven blev der bl.a. efterlyst mere håndfaste redskaber til planlægning af bæredygtige byer og landskaber. Hvordan mener I, at man i lovgivningen kan styrke kommunernes muligheder for at bidrage til den grønne omstilling?

Spørgsmål 4

Provinsbyernes fremtid: En del provinsbyer kæmper for at bibeholde handel i bymidten. Hvad skal bymidternes fremtid være – og mener I, at planlægningen kan bruges til at styrke bymidter i købstæder og mindre byer?

Dansk Folkeparti
Kommunalordfører, MF
Jens Henrik Thulesen Dahl

1 Socialdemokratiet ønsker at sætte dagsordenen for balancen mellem land og by, og de mener, at de kan løse de udfordringer, som man møder i landdistrikterne, hvis man sammenlægger de to ministerier.

2 Vi vil skabe rammerne for et godt landsbyliv ved et forstærket

bysamarbejde, økonomiske incitamer for både private og erhvervslivet, og gennem måden vi taler om landet på. Det er dejligt at bo på landet.

3 Bæredygtig udvikling er lokalt forankret. Bysamarbejde og mere samarbejde mellem det offentlige, det private og lokale ildsjæle kan være en måde, hvorpå vi kan skabe mere bæredygtige og grønne byer.

4 Vi skal styrke bymidterne og købstæderne, så vi også har levende bymidter med caféer, musik og indkøbsmuligheder i provinsen. Plan- og byfornyelsesloven kan være en måde at afhjælpe butiksdød på.

Venstre
Kommunalordfører, MF
Anni Matthiesen

1 Det er en misforståelse at placere dele af turistområdet og planloven hos Indenrigs- og Boligministeren, fordi man skærer turismebranchen midt over – der jo er tæt forbundet med erhvervsudvikling.

2 Det kræver konkrete politiske tiltag – og ikke blot tomme ord. Vi har udflyttet tusindvis af stats-

lige arbejdspladser – og netop foreslået 7.000 nye uddannelsespladser uden for storbyerne i 2025.

3 Vi skal løse de stramme bånd, der er spændt om kommunerne. I Venstre vil vi med et beslutningsforslag give alle kommuner mulighed for at blive fritaget for en række regler til fx grøn omstilling.

4 Vi skal fjerne regler, der spænder ben for udvikling. I en krise er det oplagt med nytænkning. Kommunalbestyrelser og detailhandlen må samarbejde og tilpasse sig en verden med supplerende nethandel.

Særligt studenterhuen flytter unge fra land til by

Unge der har taget en studentereksamen, er langt mere tilbøjelige til at flytte til en større by, sammenlignet med deres jævnaldrende: Næsten 90 % af de unge, der har taget en studentereksamen, vælger at flytte til en større by, inden de fylder 25 år. Det samme gælder kun for 50 % af de unge, der har taget en erhvervsfaglig uddannelse. Men hvorfor forlader unge i stigende grad de mindre byer? Denne artikel beskriver, hvilken betydning unges uddannelsesvalg har for deres flyttemønstre.

Af ph.d, Elise Stenholt Sørensen, forsker ved institut for Byggeri, By og Miljø, Aalborg Universitet esso@build.aau.dk

Danmark gennemgår i disse år store regionale forandringer. København og landets større byer oplever kraftig befolkningstilvækst, mens indbyggertallet falder i en række af de mindre bysamfund. Når vi flytter fra land til by, kan det skabe omfattende samfundsmæssige forandringer. Nedgang i befolkningstallet kan have stor betydning for økonomisk vækst, udbud af servicetilbud og social tryghed i de egne af landet, hvor fraflytningen sker. I den offentlige og politiske debat er der derfor stor interesse for, hvilke redskaber man som politiker kan anvende for at bremse affolkningen af de mindre byer og landområder i Danmark.

Uddannelse og flyttetidspunkt

Det er centralt at beskæftige sig med de unges flyttemønstre, hvis vi skal forstå affolkningen af de mindre byer. Tallene viser nemlig, at unge mellem 18 – 24 år flytter markant mere end alle andre aldersgrupper, og at andelen af unge, der forlader de mindre byer, er fordoblet fra 1990 til 2018. Jeg har derfor kigget nærmere på unge, der er vokset op på landet eller i en mindre by og analyseret deres flyttemønstre fra de var 15 – 25 år. Analysen viser, at når unge i de mindre

byer tager en studentereksamen, så vil de med høj sandsynlighed også flytte væk. I den forbindelse er det væsentligt at vide, hvornår unge med studentereksamen flytter væk. Især hvis man ønsker at gøre noget for at fastholde dem lokalt. Analysen ser derfor nærmere på unges flyttetidspunkt i forhold til færdiggørelse af deres ungdomsuddannelse.

Figuren illustrerer, at unge med en gymnasial ungdomsuddannelse har større sandsynlighed for at flytte til en større by sammenlignet med deres jævnaldrende, der har en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse. Gymnasieelever flytter lidt senere hjemmefra end deres jævnaldrende, da de ofte bor hjemme, mens de går på gymnasiet. Men allerede tre år efter studiestart, dvs. i dét år som man typisk får

sin studenterhue, vil 15 % flytte til en større by. De fleste flytter i løbet af de første to år efter deres studentereksamen. Unge med studentereksamen skiller sig også ud ved at deres flyttemønstre i høj grad er sæsonbestemte. Omkring 40 % af studenterne vælger at flytte til en større by i sommerhalvåret ca. to år efter studentereksamen. Det tyder på, at flytningen er kombineret med studiestart på en videregående uddannelse.

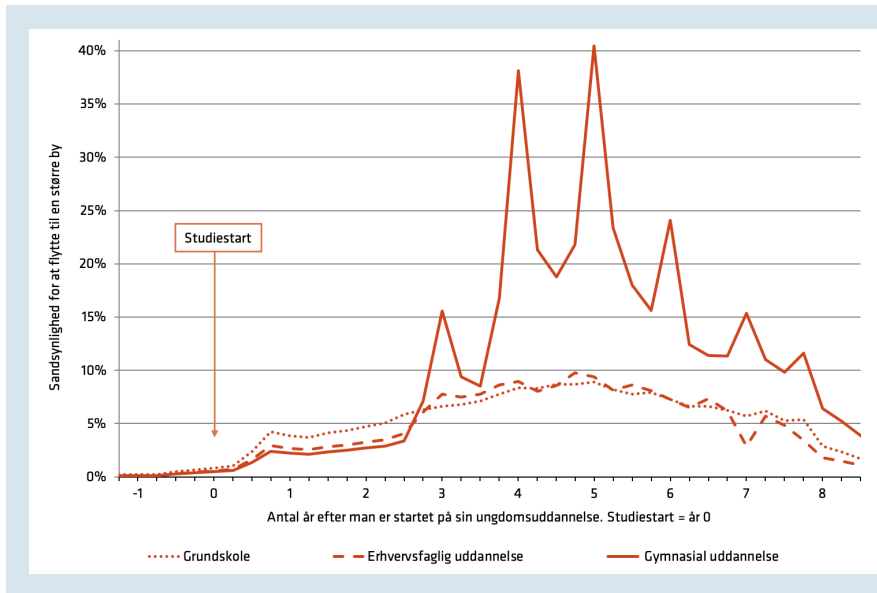
Uddannelsesbyerne samler de unge

Unge valg af ungdomsuddannelse spiller altså en stor rolle for, hvorvidt de fraflytter eller ej. På et samfundsmæssigt plan betyder det, at når flere unge vælger at gå i gymnasiet, så har det betydning for den øgede urbanisering,

Figur 1: Analysedesign

” Tilstedeværelsen af lokale gymnasier i landkommuner kan, populært sagt, være med til at ”støvsuge” kommunen for unge, der ikke flytter tilbage igen.

Figur 2: Sandsynligheden for at flytte til en større by (>20.000 indbyggere)

Figuren illustrerer sandsynligheden for at flytte til en større by for tre forskellige uddannelsesgrupper. Uddannelsesgruppen bestemmes efter den uddannelse som personen har opnået, når vedkommende er 25 år gammel. For unge, der ikke opnår en ungdomsuddannelse, er året ”studiestart” dét år, hvor personen fylder 17 år.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

som vi ser i dag. Siden begyndelsen af 1980’erne har tendensen været, at søgningen til de gymnasiale uddannelser er steget fra 30 % til 60 %, mens søgningen til erhvervsuddannelserne er faldet. Dermed flytter flere unge end tidligere til uddannelsesbyerne for at gennemføre en videregående uddannelse. En dansk undersøgelse fra 2017 viste, at 8 ud af 10 studerende stadig boede i deres uddannelsesby tre år efter, at de havde afsluttet deres videregående uddannelse. Det har stor betydning for de mindre byers befolkningssammensætning, når de unge ikke flytter retur efter endt uddannelse. Tilstedeværelsen af lokale gymnasier i landkommuner kan, populært sagt, være med til at ”støvsuge” kommunen for unge, der med stor sandsynlighed ikke flytter tilbage igen. Det kan have store konsekvenser for det lokale erhvervsliv og vækst i de mindre byer, hvis mange unge flytter væk.

Erhvervsuddannelser og lokale uddannelsesmuligheder?

Hvad kan man gøre, hvis man ønsker at fastholde de unge i de mindre byer? Der er ingen enkle svar, men min analyse peger på, at hvis man gør de lokale erhvervsuddannelser mere attraktive, så vil flere unge blive

boende i de mindre byer. Unge, der har taget en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse, er mere tilbøjelige til at flytte til andre mindre byer, og de er markant mindre tilbøjelige til at fraflytte deres opvækstby.

Nye videregående uddannelser udenfor de større byer er et andet tiltag, som politikere ofte drøfter i medierne som et middel mod fraflytning fra yder- og landkommuner. Argumentet er, at hvis flere unge læser videre på en videregående uddannelse lokalt, så vil de også blive boende efter endt uddannelse. Det har dog vist sig, at det kan være vanskeligt at tiltrække tilstrækkeligt mange unge til at tage deres uddannelse lokalt, eksempelvis har læreruddannelsen i Holbæk, Haslev og Ribe har været nødsaget til at lukke pga. faldende antal ansøgere. Både professionshøjskoler og universiteter har siden 1998 åbnet en række nye uddannelsessteder uden for de fire største byer, flere af dem kæmper med meget små elevoptag. Noget tyder altså på, at kulturtilbud, attrak-

Fakta om analysen

Analysen er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og den omfatter i alt 126.725 unge, der boede i en mindre by eller på landet, da de var 15 år gamle. Ved hjælp af statistiske modeller analyseres sammenhængen mellem de unges uddannelsesvalg og hvorvidt de flytter til en større by, eller en mindre by fra de er 15 år til 25 år. I analysen er en ”større by” defineret som en by med mere end 20.000 indbyggere.

tioner, cafeer og byliv i storbyen er en stærk tiltrækningsfaktor, når studenter flytter efter videreuddannelse, mens afstand til uddannelse har en mindre betydning.

Artiklen er en forkortet udgave af artikel fra ”Gentænke Byen”. Du kan downloade bogen gratis eller bestille en bog på www.byplanlab.dk

Kilder: **Sørensen, Elise Stenholt & Holm, Anders:** Unge flytter væk fra Danmarks mindste byer—har uddannelse betydning? (København: Kraks Fond Byforskning, 2019). **Andersen, Hans Skifter:** Udviklingen i unges fraflytning fra yderområder og den geografiske centralisering af uddannelse (Polyteknisk Boghandel og Forlag Aps, Lyngby, for Statens Byggeforskningsinstitut, nr. 2017:09, 2017). **Danske Professionshøjskoler:** Fakta om uddannelser til hele Danmark (Danske Professionshøjskoler, 2019). **Høst, Anders Kamp & Sørensen, Elise Stenholt:** Unges afstand til de videregående uddannelser (København: Kraks Fond Byforskning, 2015)

Fonde og partnerskaber:

Sammen skaber vi det bedste sted

Større byudviklingsprojekter er ofte komplekse og fulde af faldgruber, så for en lille kommune kan samspillet med både lokale aktører og private fonde være helt afgørende og kan give adgang til sparring og de rigtige kompetencer. Samarbejdet med fonde handler ikke kun om penge, men også om at ville noget mere med sit projekt.

Af Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

De fleste kommunale projektmagere drømmer nok om at blive tilgodeset af en fond med en stor og solid penge-tank. Det kan nemlig gøre forskellen, muliggøre det ekstra, der er nyskabende, give kvaliteten og bidrage til fortællingen om en bydel eller en landsby, så tilflyttere eller turister strømmer til. I udgangspunktet er der mange fonde, der støtter projekter med relation til byudvikling, bygningsbevaring, klimatilpasning, byrum, sundhed m.m. Men hvordan gør man? Er det bare at sende en god ansøgning og så håbe på det bedste? Byplanlaboratoriet holdt i februar webinaret "Fonde, partnerskaber og kommunernes rolle", hvor byplanlægger Trine Hedegaard Jensen, Faaborg-Midtfyn Kommune og programchef Astrid Bruus Thomsen, Den filantropiske forening Realdania, gav deres perspektiv på temaet. Ambitionen var at indfange krydsfeltet mellem pengene og viljen til at skabe forandring.

Fra filantropi til partnerskab

Man skal netop nok undlade at stirre sig blind på pengene. Selvom de mere end 5.000 danske fonde årligt uddeler omkring 20 mia. kr., så er det selvfølgelig kvaliteten, og det nyskabende, der i de fleste sammenhænge er vigtigt. Vil man noget som projektmager, har man et godt projekt og en vision. Hos nogle fonde er det "bare" at sende en god ansøgning. Og så vente på sva-

ret. Men flere fonde, som er aktuelle i forhold til byudvikling, har fokus på samarbejdet, partnerskabet og de processer, der skaber udviklingen. Udgangspunktet er en fundats og et formål, men fondene har i de seneste årtier åbnet sig mod samfundet og er blevet mere transparente end før.

Budskabet fra programchef Astrid Bruus Thomsen, Realdania, er klart.

– For os handler det om, hvordan vi kan samarbejde for at skabe den udvikling og forandring, som flugter med vores formål og vores programmer om at skabe livskvalitet gennem det byggede miljø., Fx hvordan udfordringer med urbanisering, klimatilpasning, manglende liv i bymidterne osv. kan afhjælpes via fysiske løsninger i det byggede miljø. I disse sammenhænge er partnerskaber og tætte samarbejder en vigtig del af arbejdsformen og afsættet for, at man kan afprøve nye tiltag. Vi kan ikke skabe forandring på egen hånd, lød budskabet fra Astrid Bruus Thomsen.

Strategisk retning

Siden Realdania blev etableret i 2000 er man er gået fra klassisk filantropi til katalytisk filantropi, hvor netop partnerskabet er en bærende ide og tilgang. Tilgangen er strategidrevet, problemorienteret og lærende. Og det betyder, at de kommuner, der deltager i projekter med Realdania, også får "del i loopet", hvor viden og kompetence-

udvikling er nogle af de bærende elementer. Det handler altså om meget mere end pengene. Denne udvikling har ifølge Astrid Bruus Thomsen klare paralleller til den måde, som kommunerne arbejder med byudvikling på.

– Byudvikling er blevet et afgørende strategisk redskab for de danske kommuner, som oftere og oftere bruger byudviklingsprojekter som et grundlag for en social, økonomisk og kulturel udvikling. Og dermed er der behov for stærk strategisk ledelse fra kommunen og for, at der sættes strategisk retning for byudviklingen, vurderer Astrid Bruus Thomsen.

Byudviklingen er gået fra at være meget faglig med fokus på at lave den perfekte plan til at være et strategisk værktøj og et ledelsesværktøj, der sætter styringsmæssige rammer og retning. Det betyder bl.a., at kommunerne skal være i stand til at navigere med mange aktører og tage afsæt i, at kommunen netop er én blandt mange aktører. Samme tilgang har man i Realdania til filantropien; den realiseres i nogle strategiske samarbejder og partnerskaber.

Nogle af kendetegnene ved et godt projekt er, at det går på tværs af politik-områder og er drevet af en vision.

Det gode råd

Det er meget godt med al den udenoms snak om samarbejder og partnerskaber, tænker du nok. Hvordan

” Vi kan godt vurdere, om en projektidé er relevant i forhold til vores filantropiske arbejde ved at drøfte en projektidé med kommunens folk, så man skal hellere gribe telefonen eller sende en mail uafhængigt af en rådgiver eller en fundraiser.

Astrid Bruus Thomsen, Realdania

Stemmingsbillede fra Polymeren i Årslev.
Faaborg-Midtfyn vandt Byplanprisen 2020.
Foto: Faaborg-Midtfyn Kommune

forfølger man lykken og redder sig en stor bevilling, gerne fra Realdania?

En ekstern fundraiser er ikke nødvendigvis den bedste formidler af de lokale ønsker og tilgange til et projekt, som er vigtige forudsætninger for filantropiske projekter. Et projekt, der måske favner mange kommunale politikområder.

- Vi vil hellere tale direkte med kommunen. Vi kan godt vurdere, om en projektidé er relevant i forhold til vores filantropiske arbejde ved at drøfte en projektidé med kommunens folk, så man skal hellere gribe telefonen eller sende en mail uafhængigt af en rådgiver eller en fundraiser, lyder det gode råd fra Astrid Bruus Thomsen. Og dermed er invitationen jo åben for både store og små kommuner og organisationer.

Man sætter dog i Realdania også pris på ansøgninger, som sendes direkte ind uden forudgående dialog, fordi det giver "fingeren på pulsen", og foreningen får indblik i, hvilke problemstillinger kommunerne arbejder med.

Astrid Bruus Thomsen pointerer, at filantropien er et supplement og skal tilføje andet til projekterne end, hvad der følger af kommunernes og markedets opgaver og prioriteringer. Der skal være en klar filantropisk opgave og i nogle tilfælde måske også en større risikovillighed i forhold til, hvad man kan med skatteydernes penge.

Faaborg-Midtfyn: Partnerskaber i praksis

Det med partnerskaberne har de et bud på i Faaborg-Midtfyn Kommune; de har gjort en dyd ud af nødvendigheden og bruger partnerskaber strategisk. I 2020 modtog kommunen Byplanprisen for udviklingen af Årslev, der er en forstad til Odense. En vigtig årsag til dette er bl.a. det unikke samspil og partnerskaber med borgere og private aktører. Kommunen har en udviklingsstrategi med titlen "Sammen skaber vi det bedste sted", og det siger

næsten det hele: partnerskaber er ét af de bærende elementer.

- Vi har som kommune erkendt, at vi ikke har en jordisk chance, hvis ikke alle bidrager. Der skal mange bække små til at udvikle en lille kommune som vores. Forskellige typer af samskabelse og partnerskaber, der skaber steder, hvor der er godt at bo, komme på besøg eller drive sin virksomhed, er afgørende. Vi har også brug for at have nære relationer til andre kommuner og investeringer fra private og fonde for at det kan lykkes, fortæller byplanlægger Trine Hedegaard Jensen, Faaborg-Midtfyn Kommune.

Det handler om mere end penge

- Men det handler ikke alt sammen om penge. Den sparring, som vi som kommune kan få fra alle typer af aktører, er helt afgørende. Som en mindre kommune betyder partnerskaberne, at vi kan realisere meget mere, end hvis det bare var en kommunal opgaveløsning, konstaterer Trine Hedegaard Jensen.

Taler vi om større byudviklingsprojekter, som er mere komplekse, så bliver samspillet endnu vigtigere. Her vil ofte være mange faldgruber, og en mindre kommune kan selvsagt ikke have alle de nødvendige kompetencer. Her er det erfaringen, at det er særligt givtigt at komme i tæt parløb med én eller flere fonde.

Trine Hedegaard Jensen fremhæver som et eksempel arbejdet med Masterplanen for Faaborg. Her har man arbejdet med en netværksgruppe af lokale erhvervsdrivende, borgere, kulturinstitutioner m.fl. Alle de vigtige spillere, der kunne være med til at tage ejerskab til realisering af planen. Planen fik også støtte fra Plan09. Dermed fik man både faglig sparring på strategien overordnet set, men også sparring fra den enorme viden, der ligger i lokalsamfundet. Taskforcen fra arbejdet med Masterplan Faaborg er i dag blevet til Byforum. Den åbne tilgang betyder også gode erfaringer med alle former for finansiering fra fonde og puljer, men også med crowdfunding og sponsorer.

Bæredygtighed i lokalplanlægningen og byggeriet

I Byplanlaboratoriet oplever vi et stort ønske om at kunne planlægge og dermed bygge, meget mere bæredygtigt. Det er et ønske fra både kommunernes, investorernes, bygherrerne og rådgivernes side. Og i sidste ende selvfølgelig fra borgernes og samfundets side.

Af projektleder Anne Møller,
Dansk Byplanlaboratorium

For at opnå en større, reel bæredygtighed, er lokalplanen et helt centralt element. Det er her potentialerne findes og her barriererne opstår. Så hvad er vigtigt og hvordan kan vi skubbe til den politiske dagsorden, når det kommer til bæredygtighed i lokalplanlægningen.

Aktuelt har regeringen indgået en bred aftale om bæredygtigt byggeri som bl.a. indeholder et CO₂-loft over byggeri og krav om LCA-beregninger (LivscyklusAnalyse). Den politiske vilje er til stede.

Hvad skal der til?

Vi har bedt en række af vores gode samarbejdspartnere – alle med hver deres blik på byggeri og bæredygtighed – om at give et bud på, hvad der skal til for at fremme planlægning for bæredygtigt byggeri.

1

Daglig praksis

Hvordan knytter arbejdet i din virksomhed eller organisation sig til bæredygtighed i lokalplaner, og hvor oplever I i den forbindelse, de største muligheder og barrierer for at implementere bæredygtige løsninger?

2

Planlovsevaluering

Evalueringen af planloven fra 2020 er aktuelt på vej tilbage på den politiske dagsorden. Når vi taler om bæredygtighed i lokalplanlægningen, hvad er i din optik, det allermost nødvendige at politikerne kigger på?

3

Bæredygtighedsdagsordenen

Hvad mener du, er den aktuelt største eller måske den næste store bæredygtigheds- og klimadagsorden inden for plan- og byggebranchen, som vi skal tage fat på?

Jesper Dahl

Byudviklingschef, Frederiksberg Kommune og bestyrelsesmedlem Green Building Council

Mulighederne for at stille krav i forhold til klimatilpasning betød, at vi kunne begynder at arbejde med f.eks. grønne tage og robusthed i forhold til klima. Det er noget Frederiksberg Kommune benytter sig af og sikrer, at disse hensyn kommer med tidligt i planlægningsfasen. Det viser potentialet for at give yderligere muligheder for at tænke bæredygtighed ind. Vi savner særligt at kunne stille krav, der knytter sig til bæredygtige materialer for både bygninger og byrum.

Mette Qvist

Direktør, Green Building Council

Vi oplever især, at lokalplaner ikke sikrer de bæredygtige tiltag, som DGNB-certificering tilsigter. Planlovens § 15 giver ikke tilstrækkelige muligheder for at stille krav om bæredygtige tiltag, selvom der er politisk vilje til det i kommunerne. Det oplever vi som en afgørende udfordring.

Ib Enevoldsen

Administrerende direktør, Rambøll

Kommunerne har generelt gode muligheder for at stille krav til bæredygtighed gennem lokalplaner. Men der er også begrænsninger. Helt konkret mangler der muligheder for at stille krav om bæredygtige materialer. Man kan godt stille krav om træ, men ikke krav om, at det skal være bæredygtigt.

Fortsættes ►

At lokalplaner kunne rumme krav til bæredygtighed i et helhedsorienteret perspektiv – f.eks. gennem krav til certificering. Det ville tvinge et systematisk fokus ind. Social bæredygtighed kræver nok, at der i højere grad kan planlægges for specifikke målgrupper, f.eks. studerende. Miljømæssigt bør der kunne stilles krav vedr. projekters CO₂-aftryk i et livscyklusperspektiv. Og til at trafik skal tænkes på en ny måde. Her savner vi konkret at kunne fremme delebiler i planlægningen.

Planlovens § 15 skal i højere grad omfatte og sikre både social, økonomisk og miljømæssig bæredygtighed. Det vil skabe en synergi mellem bæredygtigheds-certificering såsom DGNB og lokalplanlægningen, som vil højne planlægningen af bæredygtighed i det bebyggede miljø.

Der skal kunne formuleres langt flere bestemmelser om bæredygtighed i lokalplaner. F.eks. for bæredygtigt materialevalg, der kan bidrage til CO₂-reduktioner, biodiversitet, bæredygtig opvarmning, vandforbrug, luftkvalitet og mobilitet etc.

Fortsættes ►

Større incitament til at genbruge bygninger og byggematerialer – i det hele taget større fokus på bevaring og transformation for at fremme både miljømæssig, social, kulturel og økonomisk bæredygtighed. Man bør spørge i branchen, om der ikke bygges for meget nyt. Mange projekter søsættes, fordi man forventer et bedre afkast end den negative markedsrente. Investeringslysten kommer først, brugerne kommer bagefter.

Politikerne skal understøtte branchen, som f.eks. er klar til langt mere bæredygtighed. Der bør fx tænkes på tværs af kommunegrænser. Mere styring på regionalt niveau vil medføre bredere bæredygtige løsninger ift. infrastruktur, udlæg af nye byudviklingsområder, stationsnærhed og synergier i forsyning.

Hvis jeg skulle nævne tre vigtige dagsordener, er mere viden om klima, bæredygtighed, biodiversitet og cirkulær økonomi allerøverst. Social bæredygtighed og mental sundhed kommer også til at fylde meget. Endelig er bæredygtighed på tværs af sektorer et af de helt store emner, vi skal have fokus på.

Fortsættes ►

Henrik Bispe
Fagekspert,
Videncentret Bolius

Paw Gadgaard
Funktionsleder, Lokalplan,
Odense Kommune

Lars Autrup
Direktør,
Arkitektforeningen

1

Vi oplever, at både boligejere og virksomheder møder udfordringer i lokalplanerne, når de vil bygge bæredygtigt, fordi der kun er mulighed for at vælge materialer på baggrund af udseende og arkitektonisk kvalitet, ikke ift. bæredygtighed.

Daglig praksis

Vi bruger de relativt få bæredygtighedsredskaber, som planloven giver os. Krav til biofaktor, håndtering af 100-års regnhændelser, træ-bevaring, cykelparkering. Vi understøtter gerne med lokalplanbestemmelser, hvis et område ønskes DGNB-certificeret. Men der er alt for meget, vi ikke kan stille krav om som f.eks. bæredygtige byggematerialer – levetid, genbrugelighed, CO₂-aftryk og meget andet.

I Arkitektforeningen er vi i berøring med en del konkurrencer, hvor især visions- og masterplan konkurrencerne ofte arbejder med bæredygtighedsvisiøner, som efterfølgende er meget vanskelige at implementere i lokalplanerne – på trods af politisk opbakning.

2

Bæredygtighed handler ikke om at bygge, som vi plejer og ellers bare spare lidt på energien. Hele vores måde at bygge på bliver nødt til at ændre sig. Vi skal udfordre de traditionelle krav til materialer og have et langt større fokus på genbrug og genanvendelse.

Planlovsevaluering

De politiske stopklodser kan kun fjernes af politikerne. Og de skal bl.a. stille flere krav til den konservative byggebranche. Tænk, hvis der landspolitisk blev stillet krav om at DGNB-certificere alle nye byområder og nybyggeri? Eller krav om at f.eks. nye erhvervsstager skal kunne tåle solcelleanlæg? Eller man kunne arbejde med virksomhedsklynger i erhvervsområder, der energimæssigt understøtter hinanden? Det ville være kæmpe skridt!

Understøt den bæredygtige omstilling og behovet for at sikre klimaet ved at skrive det ind i planlovens formålsparagraf. Ud fra et bæredygtigheds- og klimamæssigt perspektiv burde redegørelser i lokalplaner indeholde tilbundsående analyser og vurderinger af klima- og miljømæssige konsekvenser.

3

Vi bliver nødt til at forstå, at bæredygtighed ikke længere er et til- eller fravalg, men en integreret del af alt, vi foretager os. Bæredygtighed rummer et stort potentiale, men kræver også ufatteligt meget af os alle sammen. Det tager tid, og vi skal være tålmodige.

Bæredygtighedsdagsordenen

Der er ingen tvivl om, at lokalplaner er et af de helt store håndtag, vi har til at skruer på for at fremme bæredygtigheden inden for det fremtidige bebyggede miljø. Det kan dog ikke stå alene. Der må også sikres redskaber i byggeplanen til fremme af bæredygtighed. Det er ud fra et langsigtet bæredygtighedsregnskab dog med arkitektonisk kvalitet, der klart er mest at hente.

CO₂-beregninger og krav om CO₂-reduktioner i lokalplaner er et must. En sammentænkning af hele plan- og byggeplanområdet, så der kan beregnes et samlet klimaaftryk for den fysiske planlægning – det ville få betydning for den grønne omstilling.

Helle Tegner Anker
Juraprofessor,
Københavns Universitet

Der er i praksis stor usikkerhed om, hvad der kan stå i en lokalplan. Lokalplanbestemmelser skal være klare og præcise. Det kan være svært at formulere præcise og planlægningsmæssigt relevante krav om bæredygtighed.

Jakob Sandell Sørensen
Associeret partner,
Schönherr Arkitekter

Muligheder for at finde synergier mellem behov og begrænsninger ligger i de indledende planprocesser, gennem tidligt tværfagligt samarbejde. De største barrierer er i beslutningsprocesserne, hos forskellige parter, på forskellige tidspunkter, som hæmmer balancerede og holistiske løsninger.

Martin Thue Jacobsen
Byudvikler,
Pension Danmark

Lokalplanen er et af flere værktøjer i den meget komplekse proces, som bygge- og byudviklingsprojekter er. Hvor lokalplanen er et fastlåst format, er bæredygtighed et mere bevægeligt felt, hvilket kan tale imod at flytte for stor en mængde bæredygtighedskrav over i lokalplanen. Vi bruger derimod supplerende værktøjer, f.eks. certificeringsordninger til at sikre bæredygtighed i vores projekter.

Der bør skabes klarhed over, hvilke bæredygtighedsaspekter der meningsfuldt kan reguleres i en lokalplan og anses som planlægningsmæssigt relevante hensyn under hensyntagen til anden lovgivning.

Lovbestemte nationale mål for, hvordan bæredygtighed skal opnås i byggeriet, som kan omsættes til konkrete og målbare krav, vil gøre det lettere for alle parter at lave aktive til- og fravalg på et oplyst grundlag.

En forenkling af det samlede lovkompleks for byggeri og også gerne et fokus på lokalplanen som et redskab i de tidligere faser af planlægningen. Der bruges ofte rigtig mange ressourcer på forundersøgelser, før den egentlige lokalplanproces går i gang, og før en udvikler/bygherre kan betrygges i, at et projekt kan blive til noget. Man kunne også med fordel hjælpe bæredygtigheden på vej via redskaber, der kan supplere for mangler i lokalplaner: aftaler om køb og salg, aftaler om certificeringsordninger,

Klimasikring og bæredygtigt byggeri er store udfordringer. Det forudsætter nytænkning – skal der overhovedet bygges nyt, og hvordan kan nyt byggeri fremtidssikres. Lokalplaner er ikke nødvendigvis svaret – der skal tænkes på tværs og i et bredere perspektiv.

Byspredning og inddragelse af ubebyggede områder medfører, at ressourceforbrug affaldsmængder – dermed de miljømæssige aftryk – er store. Der er behov for regelstrukturer, der i langt højere grad fremmer cirkulære løsninger med fokus på at udnytte eksisterende infrastruktur og bebyggelse bedre.

CO₂-dagsordenen fylder, hvorfor vi arbejder med at reducere CO₂-aftrykket i vores byggerier med op til 70 pct. Vi har udviklet vores eget CO₂-værktøj for at opnå det mål. En af metoderne er f.eks. at bygge i træ som f.eks. i Fælledby eller at bruge mere bæredygtigt beton. Men der bør samlet set findes en standardmetode for beregninger og mål for CO₂-reduktion i byggeriet, så vi bedre kan sammenligne på tværs.

Helsingør Kommune giver et bud:

Hvordan omsætter vi visioner om bæredygtig udvikling til lokalplanlægning?

Lokalplanen giver kun begrænsede muligheder for at introducere bæredygtighed, så det er især processen, der leder frem til lokalplanen, der har betydning for at understøtte bæredygtighed. Det handler om vilje til at sætte handling bag ordene, og det politiske ejerskab er derfor vigtigt.

Af projektleder, ph.d. Marie Leer Jørgensen, og byplanlægger Stine Ginsbak, BYLAB, Helsingør Kommune

I Helsingør Kommune ser vi byplanlægning og lokalplanlægning som centrale instrumenter, der kan og skal fremme bæredygtighed og den grønne omstilling lokalt. Lokalplanlægningen skaber mulighed for en tværfaglig og helhedsorienteret kommunal indsats for klima og bæredygtighed. Vi har en oplevelse af, at planloven og lokalplanværktøjet ikke giver os tilstrækkelige muligheder for at fremme bæredygtighed, og har derfor igangsat en undersøgelse af, hvilke muligheder og udfordringer vi har som kommunal planmyndighed. Vi må konkludere, at med de nuværende begrænsede muligheder i selve lokalplanen, er det især processen, der leder frem til lokalplanen, der har betydning for at understøtte bæredygtighed. Det handler om vilje til at sætte handling bag ordene, og at den politiske opbakning derfor er meget vigtig. Vi arbejder derfor videre mod et nyt bæredygtighedsværktøj, der skal styrke vores politiske mandat og sætte fokus på bæredygtighed i planprocessen.

Lokalplanlægningens betydning for bæredygtig udvikling

Lokalplanen skaber bindende rammer for arealanvendelse på en given lokalitet. Bestemmelserne har indflydelse på den miljømæssige, sociale og økonomiske udvikling i et område. Lokalplanens krav vil influere på ressource- og energiforbruget, de økologiske syste-

mer og biodiversitet på lokaliteten, håndtering af klima og affald, rekreative rammer, indeklima, mobilitet og transportmuligheder og erhvervsmæssige muligheder. Derfor er lokalplanen på mange måder et ideelt redskab til at udmønte ambitiøse bæredygtigheds- og politikker og visioner. Vores undersøgelse er baseret på interviews med eksperter, byplanlæggere og fagfolk, der normalt bidrager til lokalplanlægningen i Helsingør, Aalborg, Gladsaxe og Københavns kommuner.

I det følgende præsenterer vi lovgivningsgrundlaget og dernæst resultaterne fra vores undersøgelse. Vi præsenterer de faktorer, som vi kan konstatere, har stor betydning for, hvordan vi som kommunal planmyndighed kan fremme bæredygtighed med lokalplanlægning, andre virkemidler i planprocessen og politisk opbakning.

Lovgivningen

Planloven er hjemmelsgrundlaget og sætter rammerne for, hvad vi kan regulere i en lokalplan. Planlovens § 1 definerer lovens formål. Planloven skal sikre hjemmel til, at den fysiske planlægning kan medvirke til en bæredygtig udvikling, som tager hensyn til mennesker, natur og økonomi. Bæredygtig udvikling er således et lovligt formål i en planmæssig sammenhæng i det omfang, det kan relateres til arealmæssige dispositioner.

Lokalplanen regulerer lokale forhold.

Den stiller bindende krav til den fremtidige råden på den geografiske lokalitet, som planen vedrører. Lokalplanen kan fastsætte detaljerede bestemmelser om det konkrete område, bygning eller ejendom.

En lokalplan kan ikke regulere forhold, som reguleres i særlovgivning fx spildevand, støj eller forbud mod pesticidanvendelse på lokaliteten, idet disse opgaver forvaltes med udgangspunkt i anden lovgivning og skal i øvrigt respektere forvaltningsretlige principper som proportionalitet.

Målsætning

I Helsingør Kommunes plan for klima og bæredygtighed 2020-30 er målet for reduktion af CO₂-udledningerne sat til 1,7 ton pr. borger i 2030 og CO₂-neutralitet i 2045, som lever op til Parisaftalens 1,5 graders mål. Planen peger på lokalplanlægningen, som et af mange redskaber, der skal tages i anvendelse for at nå målet. På samme måde er det i Helsingør Kommunes Bosætnings- og Boligpolitikken fra 2019 er det overordnede mål at fremme en bæredygtig byudvikling, bl.a. ved at satse på bæredygtigt byggeri – eksempelvis ved at bruge certificeringsordninger og have fokus på valg af byggematerialer.

” Vi har en oplevelse af, at planloven og lokalplanværktøjet ikke giver os tilstrækkelige muligheder for at fremme bæredygtighed. Netop fordi begrebet bæredygtighed er dynamisk handler det også om løbende at afprøve gråzonerne i de konkrete lokalplaner, og få prøvet grænserne af i Planklagenævnet. Her er den politiske opbakning vigtig.

Endelig skal lokalplanerne respektere EU-retten. Her er det særligt de regler, der harmoniserer betingelser for markedsføring af byggevarer og forbuddet mod at begrænse varenes frie bevægelighed i traktaten, da de kan forhindre et stigende ønske om at stille krav om bæredygtige byggematerialer, fx krav til PVC-indhold, genbrugsmaterialer, miljømærkning, krav til kvalitet og produktion af byggematerialer eller bæredygtigheds certificering af hele byggerier. Retsstillingen på dette punkt er ikke afklaret.

Disse lovmæssige forhold sætter begrænsninger for, hvad vi kan regulere og sikre i en lokalplan, på sigt håber vi på at få udvidet lokalplankataloget med muligheder for at regulere bæredygtighedsfremmende initiativer, så vi kan blive endnu bedre til at bruge lokalplanredskabet og supplere med andre instrumenter. Det vil vi komme ind på i det følgende.

Lokalplaninstrumentet og processen

Selve udformningen og formuleringerne i lokalplanen har betydning for planens implementering. Vi kan fx være skarpe på at lave præcise og klare formuleringer, der har betydning både for den efterfølgende sagsbehandling i andre afdelinger og for, hvorvidt der kan dispenseres fra planen efterfølgende. Det kan også være tydeliggørelse af de begreber, der anvendes. Et eksempel kan være at beskrive et friareal som et grønt område og ikke parkering. Det kunne også være at tydeliggøre, hvad der forstås ved vild natur med beskrivelse af plantearter.

Netop fordi begrebet bæredygtighed er dynamisk, handler det også om løbende at afprøve gråzonerne i de konkrete lokalplaner og få prøvet grænserne af i Planklagenævnet. Her er den politiske opbakning vigtig.

Involvering af de relaterede fagområder tidligt i forløbet

Vi har identificeret et behov for en tidligere og mere målrettet inddragelse af fagpersoner fra andre sektorer og afdelinger i lokalplanprocessen, end hvad der er kutyme.

Tidlig involvering muliggør, at særlige forhold af betydning for lokaliteten og fagspecifik viden kan komme i spil og medvirke til, at projektets styrker og svagheder belyses tværfagligt inden projektet tager form. Det kan være aspekter som vandforhold, affald, varmeforsyning og trafik. Dette vil sikre en helhedsorienteret tilgang til planlægningen og dermed øge muligheden for at udvikle bæredygtige projektløsninger.

Projektets opstart

Projekter opstår ofte længe før, selve lokalplanarbejdet sættes i gang. Det kan være i forbindelse med salg af kommunale ejendomme til nybyggeri. Det kan være udbud af opgaver, hvor kommunen er bygherre. Det kan være, når en udvikler/investor/bygherre henvender sig med en projektidé til udvikling på privat ejendom.

I disse tidlige faser forsøger nogle kommuner gennem dialog, med dialogværktøjer eller krav om fx certificeret byggeri at påvirke de fremtidige renoveringer og byggeri på ejendommen i en bæredygtig retning. Det viser nye måder at fremme bæredygtig byudvikling på, som vi kan undersøge, udvikle og tage i brug. Da vi her bevæger os en retslig gråzone, er den politiske opbakning alfa og omega.

Politisk opbakning

Den politiske opbakning bag bæredygtighedsvisionerne er vigtig for, hvor ambitiøse krav embedsværket kan stille til bygherre/investor. Dette vedrører både de helt tidlige stadier i processen, der går forud for en egentlig lokalplan-

Sommariva

Sommariva er det gamle stadiområde i Helsingør. Området skal danne rammerne om en ny bæredygtig bydel med direkte adgang til skov, strand og by. De kommende lokalplaner for området er et resultat af omfattende arbejde og en helhedsplan, hvor den politiske opbakning har været en essentiel forudsætning for den ambitiøse målsætning om bæredygtig byudvikling. I de to kommende lokalplaner for området er landskabet det bindende element. Der er fokus på klimatilpasning og bynatur. Lokalplanen for boligbebyggelserne skal muliggøre, at der etableres fællesskaber og en oplevelse af at det nye boligområde understøtter en bæredygtig livsstil med sociale aktiviteter og nem adgang til natur og attraktive byrum. Foto: Vandkunsten

Værftshallerne

Værftshaller er andet eksempel på, at det ikke kun er lokalplanlægningen, der er afgørende for at sikre bæredygtighed. Værftshallerens omdannelse skal i høj grad tilskrives den politiske beslutning om at bevare det unikke industri-kulturmiljø, som Værftshallerne udgør, og at transformationen af bygningerne sker med respekt for de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier. De gamle lagerhaller får nye funktioner, hvor den "særlige" ånd bevares. I og med at der ikke vil blive bygget, mindskes byggeaffaldet og produktion af nye materialer.

proces fx ved udformning af helhedsplaner, i salgs- og udbudsfaserne eller i opstarten og forhandlingen af lokalplanen. Derfor skal vi have den politiske opbakning.

Den politiske opbakning kan findes dels i de generelle planer og politikker som fx klima- og bæredygtighedsplan, kommuneplanen, planstrategi, biodiversitetsplan osv. I Helsingør Kommune betød involvering af politikerne i processen med udviklingen af Bosætnings- og Boligpolitikken (2019), at vi har et rigtigt godt mandat i forhandlinger med bygherrer.

Det er inspirerende, at nogle kommuner også har politisk opbakning til anvendelse af forskellige bæredygtigheds- eller dialogværktøjer, der skal sikre, at der tænkes bæredygtighedshensyn ind i de tidligere faser i dialogen med bygherrer/udvikler.

Sammenfatning og opfordring til at styrke det tværkommunale samarbejde

For Helsingør Kommune har vores undersøgelse givet en afklaring, som er vigtig for vores videre arbejde for bæredygtighed. Det er blevet klart, at det politiske mandat er helt centralt for, at vi kan prøve lokalplanernes grænser af og for, at vi kan integrere bæredygtighed på alle stadier i et bolig- eller byudviklingsprojekt. Fremadrettet betyder det, at vi vil igangsætte arbejdet med at udvikle et procesværktøj i samspil med politikerne.

For at blive endnu skarpere på at fremme bæredygtighed i lokalplanlægningen vil vi gerne tale for et øget samarbejde på tværs af kommunerne både i forhold til at blive klarere på lokalplaninstrumentets grænser og muligheder, samt hvilke ønsker vi kan have til en kommende planlovsændring. Men også for at opbygge viden og kompetencer om bæredygtighed og omsætningen af disse mål i konkrete instrumenter, der kan fremme bæredygtighed på forskellige stadier i projekt- og planfasen.

I BYLAB, Helsingør Kommune, udveksler vi meget gerne erfaringer og ideer med andre.

Bæredygtig lokalplanlægning

Bæredygtig udvikling handler om, at samfundet lokalt og globalt skal stile efter en udvikling, hvor der er balance mellem natur og miljø, det sociale liv og økonomien, således at nutidige generationer får dækket deres behov, uden at det sker på bekostning af fremtidige generationers muligheder. Den fysiske planlægning spiller en aktuell og central rolle, fordi den fysiske planlægning baner vejen for, at vi kan indrette vores byer, infrastruktur, bosætningsmønstre på måder, der fremmer og muliggør reduktioner i forbruget f.eks. energi- og materialeforbruget i byggeriet, reducere transportbehov, fremme kollektiv transport, biodiversitet, grøn rekreation, grønne fællesskaber i byer og i det hele taget skaber rammerne for, at borgerne kan leve et bæredygtigt hverdagsliv.

Boligliv i højden

Indenfor den sidste måned har man både kunnet høre og læse om forskningsresultaterne i rapporten Boligliv i højden, der har haft til formål at belyse, hvordan beboerne i 8 nye danske højhuse opfatter deres boligliv, naboliv og hverdagsliv. Hensigten har været at bidrage med ny viden, erfaringer og inspiration, som kan bruges af kommuner, developere og rådgivere, der ønsker at bygge højt. Her er et par af de opmærksomhedspunkter, som forfatterne Mette Mechlenborg og Katinka Hauxner har formuleret til de aktører i branchen, der planlægger at bygge højt.

Udsigten

Fokuser på det frie udsyn, der ifølge beboerne er det bedste ved at bo højt og den primære motivation for boligvalget. Derfor bør kommunen allerede i planlægningen være opmærksom på højhuses beliggenhed i forhold til hinanden. Boligkvaliteten forringes væsentligt, hvis det frie udsyn forsvinder, derfor konsulterer de fleste kommende beboere den gældende lokalplan. Derfor skal lokalplanen skabe forudsigtelighed og være til at forstå.

Vinduer og vindgener

Arkitektonisk er det en fordel at understøtte ønsket om det frie udsyn med store vinduespartier fra flere sider og så mange beboelsesrum som muligt. Vindens styrke i højden undervurderes af de fleste beboere, muligheden for at finde læ på tagterrasser, det er oplagt at tænke eksempelvis elevatorårne, installationsskure etc. ind i designet som naturlige læhegn.

Trappen og elevatoren

Skab rum for de uforpligtende sociale møder både ude og inde, som kan understøtte den sociale overskuelighed. Placer fællesarealer og fællesfunktioner, hvor beboerne naturligt færdes, f.eks. ved indgangen eller ved adgangsvejen til p-kælderen. Placeringen er vigtig, fordi det har stor betydning for beboernes tilfredshed med fællesskabet.

Find flere gode råd i rapporten, hvor du i første del kan finde en gennemgang af Boliglivet i de otte forskellige højhuse efterfulgt af Erfaringer på tværs i anden del. Boligliv i højden kan findes på sbi.dk/Pages/Boligliv-i-hoejden.aspx.

IDA: Vi skal investere i cyklismen for at komme i mål med klimambitionerne

Cyklen skal være et oplagt transportmiddel på korte og mellemlange distancer, lyder anbefalingerne fra en arbejdsgruppe i IDA, der arbejder med bæredygtig mobilitet. Arbejdsgruppen har regnet på, at et landsdækkende net af supercykelstier vil koste ca. 11 mia. kr.

Op på sadlen og træd i pedalen, er en af opfordringerne i et nyt notat fra en arbejdsgruppe i IDA, Ingeniørforeningen i Danmark, når det kommer til anbefalinger til bæredygtig persontransport. For cyklisme i kombination med kollektiv transport skal ses som en væsentlig del af løsningen både lokalt, regionalt og på landsplan. Mere cyklisme skal bidrage positivt til det store klimaregnskab.

– Blød trafik før kollektiv transport og før bilisme. Så kort kan det siges. For cyklen skal blive et langt mere naturligt valg, når det kommer til transportformer på korte og mellemlange distancer. Når gang og cyklisme - og cykling i kombination med kollektiv transport - bliver det naturlige valg af mobilitet, kan langt flere blive en del af løsningen om fremtidens bæredygtige mobilitet, siger Lene W. Hartmann, der er medlem af bestyrelsen for Ingeniørforeningens trafikfaglige netværk, IDA Trafik & Byplan.

Da Klimarådet kom med sine anbefalinger, var cyklisme også på dagsordenen, da rådet foreslår større infrastrukturtiltag, der fremmer cyklisme og kollektiv transport. IDA mener også, at bæredygtig udvikling i persontransporten skal være et grund-

læggende princip med skarpt fokus på at skabe den målsatte CO₂-reduktion og nedsætte anvendelsen af fossile drivmidler og kørte kilometer. Men ansvaret hviler ikke på den enkelte – det er i høj grad op til både nationale, regionale og lokale politikere at lave en sammenhængende infrastrukturplan for cyklismen. IDAs arbejdsgruppe for bæredygtig mobilitet har set på, hvilke elementer, der kan indgå i dette arbejde.

– Cykelinfrastrukturen skal ikke alene udbygges i byerne, men den skal også koordineres og udbygges mellem byerne med et endnu mere omfangsrigt landsdækkende net af supercykelstier af høj kvalitet, så de kan rumme den teknologiske udvikling inden for cyklismen med elcykler, el-ladcykler og velomobiler. Nettet af supercykelstier skal binde byer, erhvervsområder og tæt befolkede boligområder sammen, men der skal også skabes et net af almindelige stier langs landeveje og mellem de mindre byer, der gør cykelstinet mere fintmasket, siger Lene W. Hartmann.

Bilister hopper på cyklen

Stigningen i cyklister på supercykelstierne er på 23 pct. i gennemsnit for 8

evaluerede ruter i Hovedstadsområdet og heraf er de 14 pct. tidligere bilister. Arbejdsgruppen foreslår konkret, at cykelstinet skal være gennemgående og af høj kvalitet, det vil sige brede cykelstier, god belægning og ingen 'missing links', der skaber utryghed. Og der skal være tilstrækkelig med gode parkeringsfaciliteter til cyklerne. Især omkring skoler og institutioner skal børn kunne cykle sikkert. Arbejdsgruppen har regnet på, at et landsdækkende net af supercykelstier vil koste ca. 11 mia. kr.

Flere kombinationsrejser

Ydermere foreslår arbejdsgruppen en udvidet mulighed for at medtage cykler i tog og bus, som skal muliggøre flere kombinationsrejser og sikre en god mobilitet, der er attraktiv i forhold til bilkørsel. Tog og busser skal derfor i endnu højere grad end i dag indrettes med gode muligheder for at medtage cykler, som det kendes fra S-banen i København. Erfaringer fra S-banen viser, at gratis cykelmedtagning giver mange nye passagerer, der ofte før brugte bil. Passagerstigningen er på op til 8 pct.

Kilde: IDA

Byerne og det stigende havvand:

Tag højde for stigende havvand i planlægningen

Det stigende havvand kan komme meget tæt på den enkelte borger og virksomhedsejer, så livsgrundlag og værdier kan være truet. Der er dermed også mange følelser i spil, et stort engagement og store forventninger til, hvad kommuner og staten gør. Derfor er kommunernes kompetencer til at drive involveringsforløb og kommunikation vigtig. Det er blot én af pointerne fra et survey om arbejdet med planlægning og det stigende havvand.

Af Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

Mange kommunale medarbejdere, der arbejder med kystbeskyttelse, stigende havvand og planlægning, har i de sidste par måneder deltaget i interviews med Dansk Byplanlaboratorium om deres erfaringer og vinkler på arbejdet. Det sker under projektet "Byerne og det stigende havvand – byplanfaglig debat og kompetenceudvikling for planlæggere", som vi udfører for Realdania. Interviewrunden er ved at blive afsluttet.

Under projektet har vi også *up front* taget pulsen på, hvad en række aktører med forskelligt perspektiv vurderer er de vigtigste udfordringer og perspektiver i arbejdet med det stigende havvand i kommunerne lige nu. I denne artikel opsummerer vi nogle af deres bud.

Udgangspunktet – en forståelsesramme

Formålet med projektet er at kunne tilbyde planlæggerne hjælp til arbejdet med stigende havvand og skabe grundlag for en styrket byplanfaglig debat om valg af løsninger og tilgange. En ambition er, at kystsikringen skal tænkes ind i planlægningen langt tidligere, så risikohåndteringen er proaktiv og helhedsorienteret. Og bane vejen for, at de svære valg og priorite-

ringer kan håndteres i planlægningen. En ambitiøs byudvikling og en ansvarlig planlægning skal forholde sig til realiteterne og de scenarier og trusler, der kommer fra det stigende havvand. Selvom det ligger lidt mere end 4 år ude i fremtiden.

Med planlægning følger også interesser og ansvar; der kan høstes gevinster på den korte bane, mens fremtidige ejere eller folkevalgte tager risikoen, hvis man træffer de forkerte beslutninger.

Tiden er vigtig

Det helt centrale er, at man i arbejdet med planlægningen og det stigende havvand må arbejde med tidsperspektivet på en anden måde, end man har været vant til. Hvor længe kan og skal byggeri og infrastruktur holde, og over hvor lang tid skal investeringerne afskrives. Hvordan arbejder man, når forudsætningerne ændrer sig hurtigere og mere dynamisk end hidtil kendt. Det handler også om, hvorvidt man på et givet sted skal holde vandet ude, invitere vandet ind eller trække sig tilbage fra det udsatte sted.

Vand er vand – husk biodiversiteten og miljøet

Stigende havvand er en udfor-

dring, men "vand er vand, så om bygninger og infrastruktur er truet af havvand, grundvand, afstrømning fra vandløb og søer, der bliver afskåret fra at løbe ud i havet, er underordnet. "Vand er vand" – og både det tekniske og det naturfaglige og den administrative ansvarsfordeling bør være vigtige fokuspunkter for planlægningen. Et andet vigtigt fokus er planlægningens rolle, og hvilke hensyn der er vigtige, såsom biodiversitet, natur og miljøkonsekvenser i bred forstand. Arbejdet med komplekst og kombinationseffekterne mellem de forskellige "vandtyper" skal understøttes gennem samarbejde med nogle, der har viden om vandbalancer, natur og biologi; f.eks. forsyninger og rådgivere.

Involveringen af borgere og interessenter

Havvandet – eller vand i det hele taget – kan komme meget tæt på den enkelte borger/virksomhedsejer, hvor værdier, økonomi og livsgrundlag kan være truet. Der er mange følelser i spil, stort engagement og store forventninger til, hvad kommuner og staten gør. Det sætter rammen for involveringen af borgere og interessenter. Det er en svær opgave, der skal prioriteres og håndteres; det er

” Der er mange følelser i spil, stort engagement og store forventninger til, hvad kommuner og staten gør. Det sætter rammen for involveringen af borgere og interessenter.

en markør for demokratiet og en opgave, hvor de nødvendige kompetencer og de nødvendige ressourcer, der skal drive involveringsprocesserne, ofte undervurderes. Derfor er det vigtigt, at hele indsatsen er ledelsesmæssigt og politisk funderet og prioriteret, for at skabe ejerskab i forhold til planer og prioriteringer er processerne omkring involveringsforløb og kommunikation vigtige. Derfor er processer, involveringsforløb og kommunikation vigtig for ejerskab til planer og prioriteringer; og kompetencerne i forhold til at drive involveringsprocesser skal være til stede.

Politisk forankring og organisering

Alle byer vil byudvikle, bygge infrastruktur og klimatilpasse. Vigtigt at man understøtter den politiske forankring og er rustet til at drive eller iværksætte processer med de politiske beslutningstagere. Organisationerne skal have et stærkt ledelsesmæssigt fokus på opgaven med det stigende havvand og kunne skabe de nødvendige beslutningsgrundlag til politikerne. Organiseringen mellem det politiske niveau og administrationen er også vigtigt. Der er gode erfaringer med en stærk styregruppe bestående af flere udvalgsformænd, ledelse fra forskellige stabe/forvaltninger – alle med aktier i indsatsen. Det er dog også vigtigt at holde fokus på ejerskabet på projektniveau og i forhold til de faglige medarbejdere.

Erfarne ressourcepersoner, der har et tværfagligt/flerfagligt fokus på arbejdet med det stigende havvand er vigtigt, men også en større bevidsthed om arbejdsdelingen mellem personer/aktører: hvad skal kommunen, forsyningen, rådgiveren og udvikleren. Organiseringen af arbejdet med byudviklingen og det stigende havvand skal matche kompleksiteten i opgaven.

Kommunen skal eje planlægningen

Planlægningen bruges meget forskelligt ifht det stigende havvand i kommunerne, og der er stor forskel på, om man gør det af pligt, eller man har gjort det i længere tid som styringsredskab. For nogle kommuner er planlægningen en meget lille del af arbejdet med det stigende havvand, for det handler i udgangspunktet mindre om planlægning og mere om økonomi og bidragsfordeling, herunder om rollefordelingen mellem kommunerne og staten.

Der vurderes at være behov for viden om, hvordan man skaber sammenhæng i planlægningen, og hvad man kan med planlægningen i arbejdet med det stigende havvand.

I kommuneplanen er tidsrummet 12 års perioder. I forhold til kystanlæg er den forventede levetid af et anlæg typisk 25 år. En klimasikker kommuneplan burde have samme tidshorisont. Planlægningen kan løfte forhold, der ellers ikke ville være prioriterede. Hvad kan man med planlægningen, og hvordan spiller planlægningen sammen med de øvrige

redskaber, og hvad er begrænsningerne. Er det uklart, så skaber det forvirring. Af den præmis følger behovet for en afklaring af planlæggernes rolle i arbejdet.

Staten, finansieringen

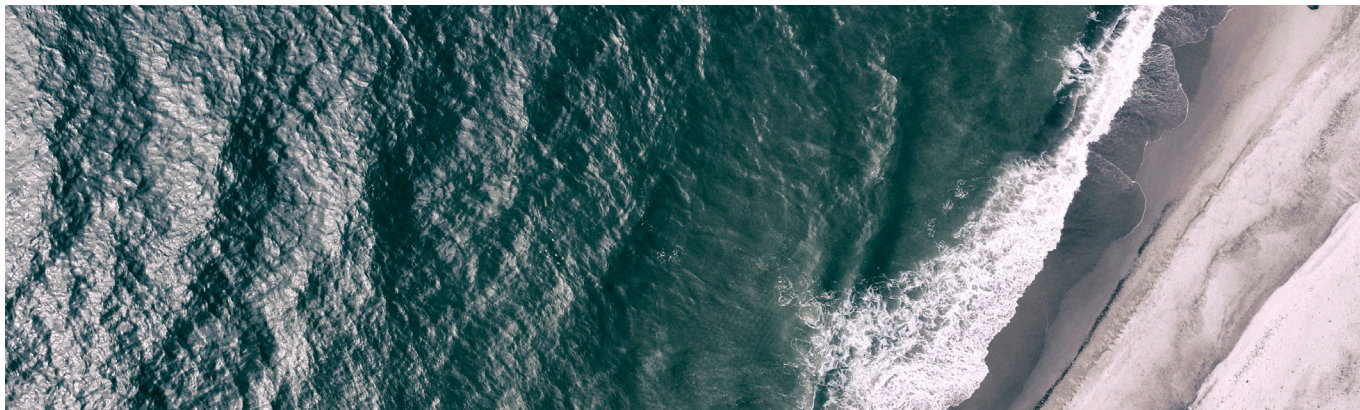
Og så er der spørgsmålet om en mere aktiv stat og særligt mere statslig finansiering til arbejdet med det stigende havvand. I dag er det lodsejerne, der skal betale, her mangler mange steder betalingsvillighed på trods af situationens alvor. Mange har efterlyst en statslig vision og en plan med strategi, økonomi, rækkefølge i indsats, redskaber m.m.

Læs mere om "Byerne og det stigende havvand – byplanfaglig debat og kompetenceudvikling for planlæggere" og de surveys vi laver under projektet på www.byplanlab.dk

Byerne og det stigende havvand – byplanfaglig debat og kompetenceudvikling for planlæggere

- At afdække kommunernes behov for viden og kompetenceudvikling til planlægningsarbejdet med kystbeskyttelse
- At afdække kommunernes behov for vejledningsmateriale m.m. skabe debat om planlægning, der håndterer stigende havvand

Har du spørgsmål om projektet, er du velkommen til at kontakte Michael Nørgaard på mn@byplanlab.dk eller 4097 4444.

Hjælp til klimatilpasning i planlægningen

Kystdirektoratet introducerer to nyttige hjælpemidler til planlægningsarbejdet i kystkommunerne. Kystplanlægger 2021, som leverer data, fremskrivninger og forslag til plangrundlaget, og en guide til dynamisk planlægning, der viser vej gennem den gode planlægningsproces.

Af specialkonsulent Lene Bonde, Kystdirektoratet

Når der arbejdes praktisk med planlægning i kommunerne, er der mange faktorer i spil. Planlægning handler nødvendigvis om at skabe rammer for fremtiden – med alle de udfordringer, det indebærer. Eller sagt med andre ord: Det er planlæggerne, der laver den form, som fremtiden skal støbes i.

I en artikel i det seneste nummer af Byplan Nyt pegede professor Gertrud Jørgensen og lektor Ole Fryd fra Københavns Universitet sammen med adjunkt Katrina Wiberg og professor Tom Nielsen fra Arkitektskolen i Aarhus i en fælles artikel på de udfordringer, som møder byplanlægningen i en fremtid, hvor klimatilpasning spiller en hovedrolle. Fordi der fx foruden generelle havvandsstigninger skal tages hensyn til hyppigere og voldsommere ekstremhændelser.

Kystdirektoratet præsenterede sidste år to værktøjer, som er relevante i denne sammenhæng: Kystplanlægger 2120 og Guide til dynamisk planlægning af klimatilpasning og styring af risikoen for oversvømmelse i kommuner. Kystplanlægger er data- og modelbaseret, mens Guide til dynamisk planlægning er procesorienteret. Ingen af de to kan stå alene, men begge er nyttige tilføjelser til værktøjskassen i de kommunale planlægningsafdelinger.

Kystplanlægger 2120

Kystplanlægger 2120 er en landsdækkende risikovurdering for erosion og oversvømmelse med vejledende strategier for alle kyststrækninger, samt vejledende forslag til sammenhængende beskyttelse over længere kyststrækninger. Kystplanlægger er et digitalt værktøj, som kan findes her www.kystplanlaegger.dk

WebGIS-kortet på Kystplanlægger viser blandt andet:

- Oversvømmelses- og erosionsfare ved henholdsvis en 100-års, 1000-års og 10.000-års hændelse
- Total økonomisk skade ved oversvømmelse og erosion for en 100-års, 1000-års og 10.000-års hændelse. Den totale økonomiske skade vises i 100 x 100 m grids og opgøres i kr.
- Oversvømmelsesrisiko og erosionsrisiko vist som en kombination af faren og den totale økonomiske skade. Risikoen er kategoriseret i fem klasser og vises i 100 m x 100 m grids opgjort i kr. pr. år.
- Anbefalede strategier for alle kyststrækninger – Vejledende forslag til sammenhængende løsninger (helheds løsninger) på relevante kyststrækninger. Der foreslås udelukkende løsninger, der er anerkendt og teknisk set velafprøvede. Det er helt

op til den enkelte kommune, om der skal arbejdes videre med de foreslåede løsninger. Det samme gælder for kystbeskyttelsens udformning og indpasning i kystlandskabet.

Alle visninger kan vælges i et nutidsperspektiv samt i et 50- og 100 årigt perspektiv.

Data kan frit hentes til brug i kommunernes eget GIS-system. Kystplanlægger indeholder desuden informationsmateriale til lokale interessenter i kystkommunerne i form af pjecen "Rundt om Kysten", der kan hentes til print.

Afgrænsningerne i Kystplanlægger tager udgangspunkt i overordnede geografiske forhold og går på tværs af kommunegrænser. Kystplanlægger kan derfor også anvendes til at belyse muligheder for risikohåndtering i samarbejde mellem flere kommuner og kystbeskyttelsesprojekter på tværs af kommunegrænser.

Hent guiden her

Guide til dynamisk planlægning af klimatilpasning og styring af risikoen for oversvømmelse i kommuner kan hentes på www.kyst.dk

Guide til dynamisk planlægning af klimatilpasning og styring af risikoen for oversvømmelse i kommuner

Guide til dynamisk planlægning er et procesværktøj, som kan bruges til at skabe overblik over tiltag til risikoreduktion, sætte tiltagene i relation til hinanden og finde løsninger, i forhold til aktuelle problemstillinger og fremtidige udfordringer.

Processen i Kystdirektoratets guide er tilpasset danske forhold med udgangspunkt i den hollandske proces DAPP (Dynamic Adaptive Policy Pathways), som er udviklet af forskningsinstituttet Deltares og det Tekniske Universitet i Delft. Guiden inddrager desuden praktiske erfaringer, som Kystdirektoratet har gjort i EU InterReg NSR projektet FRAMES (Flood Resilient Areas by Multi-layered Safety), hvor konceptet blev afprøvet i samarbejde med Assens og Vejle Kommuner. Guide til dynamisk planlægning indeholder en beskrivelse af en række konkrete trin illustreret med konkrete eksempler fra Vejle og Assens.

Processen består af syv trin. Der omfatter forventningsafstemning, en dybdegående beskrivelse af området og dets udfordringer, et idékatalog over mulige løsninger, kortlægning af visioner for området, udarbejdelse af et tiltagskort, udvælgelse af relevante tilpasningsscenarier og udarbejdelse af en multi-kriterie analyse og handleplan.

Dynamisk planlægning giver ikke i sig selv svarene, men har fokus på en proces, der sikrer, at man får taget de nødvendige diskussioner og gennemtænkt de forskellige tiltag og handlinger. Konklusionerne fra forsøget i de to kommuner er, at det er hele processen, men særligt multikriterie analysen og handleplanen, som understøtter processen med at strukturere de forskellige muligheder og tydeliggøre, hvilke handlinger der skal iværksættes for at komme videre.

Samtidig lægger begge kommuner vægt på, at dynamisk planlægning hjælper til at skabe fælles forståelse og ikke mindst et fælles sprog i forhold til klimatilpasning og risikostyring i kommunen.

Guiden henvender sig primært til kommunale planlæggere og andre, der arbejder med klimatilpasning eller som har interesse for planlægning i en ukendt klimafremtid.

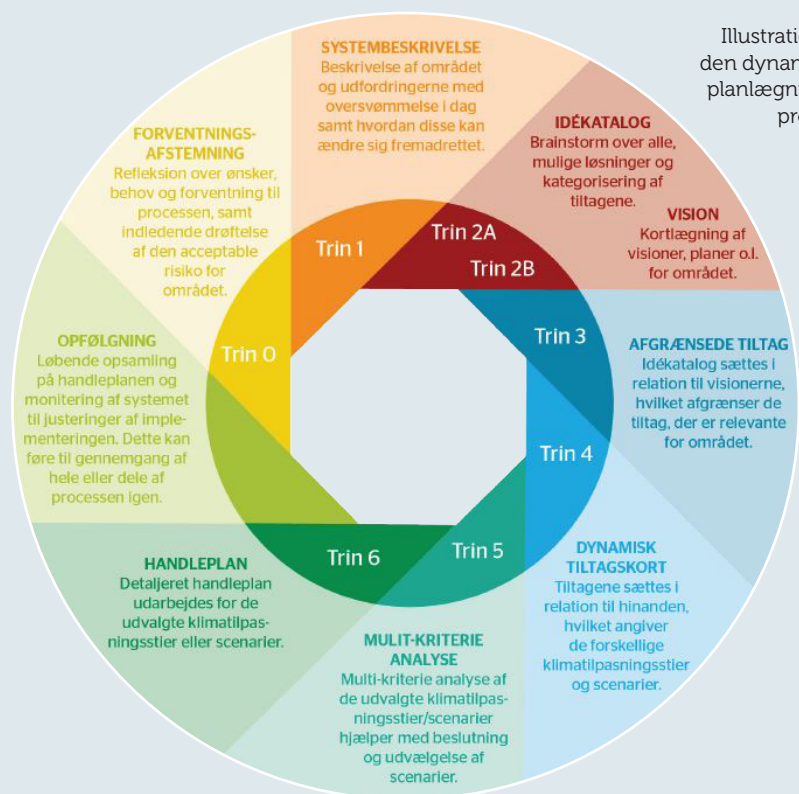
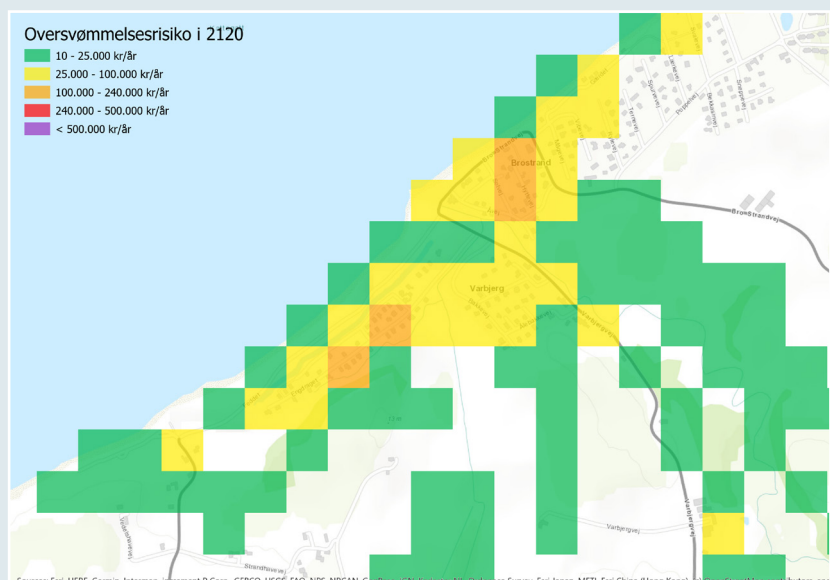

Illustration af den dynamiske planlægningsproces.

Til planlæggerne

Bag værktøjer er skræddersyede til planlæggere. Kystplanlægger leverer datagrundlag og modeller, som gør, at man kan komme med kvalificerede bud på, hvor og hvordan man kan blive udfordret på klimatilpasning i dag og i fremtiden. Den dynamiske planlægningsproces kan anvendes til byplanlægning og strategisk byudvikling og egner sig rigtig godt til udarbejdelse af klimatilpasningsplaner og risikostyringsplaner. Kystdirektoratets ambition er, at begge værktøjer kan bidrage til kommunale klimatilpasningsstrategier, som både er robuste, helhedsorienterede, og som løfter livskvaliteten i byerne og landområderne. Kystdirektoratet planlægger at gennemføre korte kursusforløb om de to planlægningsværktøjer i løbet af 2021, når fysiske møder kan genoptages.

Eksempel fra Kystplanlægger 2120: Oversvømmelsesrisiko i 2120 på en strækning på Fyn. Risikoen er vist som en kombination af faren og den totale økonomiske skade.

Kunstoplevelser i byens rum

Af projektleder Anja Meier Sandreid,
Dansk Byplanlaboratorium

Med kunst kan udendørs mødesteder og oplevelser skabes året rundt. I en tid, hvor vi ikke kan være så meget sammen indendørs, bliver oplevelser i det offentlige rum ekstra vigtige. I flere danske byer har kunstprojekter vist, hvad byrum og gader også kan bruges til. Med lyskunst, vægmalerier, skulpturer, lydinstallationer eller happenings kan skabes midlertidige oplevelser. Men kunsten kan også skabe værdi for byer, borgere og brugere af byrum på læn-gere sigt, når den bliver et lokalt vartegn, en katalysator for byliv eller byudvikling.

Kunstneren Phuc Van Dang i gang med at udsmykke vinduer på Hammel Bibliotek med tapekunst. Foto: Favrskov Bibliotekerne.

TAPE IT AWAY! Favrskov Kommune

Vinduerne på biblioteker og kulturhuse i Hadsten, Hammel, Hinnerup og Ulstrup har i februar været under forvandling. Kunstneren Phuc Van Dang har skabt et kunstværk af sirlige sorte og hvide tapeudsmykninger i vinduespartierne. Motiverne har lokale kommet med forslag til under temaet "Det glæder vi os til", når coronapandemien er kommet under kontrol. Projektet har også været en opfordring til at lave tapekunst på ens eget vindue derhjemme, og her har børn og voksne kunne hente egnet elektriktape på det lokale bibliotek.

SUPERFLEX vil bruge lysrøde LEGO-klodser i udviklingen af et nyt byrum i Billund. Foto: Mikkel Jönck Schmidt.

Voksenlegeplads af LEGO-klodser i Billund

I oktober 2021 skabes et nyt mødested i Billund. Et 500 m² stort areal på hjørnet af Hans Jensens Vej og Skolevej skal udfyldes med et totalværk af kunstnergruppen SUPERFLEX. Inspirationen til værket skabes ved hjælp af 150 børn fra Billund Kommune. I februar måned kunne børnene hente 100.000 lysrøde LEGO-klodser og derhjemme være med til at bygge modeller. Kurver og forløb herfra bruges som inspiration til det nye byrum i Billund. I det færdige byrum skal børn og voksne kunne lege sammen og opleve kunst på egen krop.

Kunstværker genopdages. Molly Haslund inviterer til en midlertidig mobil skriveklub ved det 400 meter lange kunstfortov i Vejle. Foto: Another Public.

#VærkDinVerden i Østjylland og Ærø

Tre eksisterende kunstværker får nyt liv til sommer. Med en række events i maj vil kunstnere sammen med unge på 13-25 år skabe ny kunst ved tidligere kunstværker. Kunstfærgen til Ærø udført af kunstnerne Randi og Katrine (2012) vil blive suppleret af Pelle Brages nye oppustelige skulpturer på havnen i Ærøskøbing og en alternativ margueritrute som en kommentar til klimakrisen. Et andet af værkerne er Nils Erik Gjerdeviks væltede elmast ved E20-motorvejen mellem Fredericia og Kolding (2014). Her vil unge i Fredericia og Kolding skabe nye forbindelser og fællesskaber via metervis af selvlysende tape sammen med Karoline H Larsen. Og ved Anders Bonnesens kunstfortov i Vejle (2018) vil Molly Haslund invitere til at skrive sig gennem byen med kroppen som blyant. Bag projektet står kunstbureauet Another Public, der ønsker at teste kunstens potentiale i byudviklingen, og hvordan kunst kan ændre unges oplevelse af deres by.

Lyskunst som byrum i Roskilde og København

I slutningen af januar var Roskilde lyst op til byens traditionelle lysfest. I stedet for en enkelt aften varede festivalen i år fem dage for at sprede menneskemængderne ud. Lyskunsten kunne blandt andet ses på byens kulturstrøg, der løber parallelt med gågaden fra Domkirken til Roskilde Bibliotek. Lysinstallationerne var skabt af de to kunstnerkollektiver Båll&Brand og Tokyo Blue. I byen kunne også ses kreative lysætninger, som byens skolebørn havde skabt i samarbejde med de lokale kunstnere Sif Jessen Hymøller, Kristine Hymøller og Roskilde Kulturskole.

I februar lyste dansk og international lyskunst endnu engang de københavnske gader og pladser op. Det var 4. gang, at Copenhagen Light Festival løb af stablen. 30 værker kunne ses primært i indre by, men også i Sundby, Nordvest, Sydhavnen og på Nørrebro. Selvom festivalen efterhånden er velkendt i København, var den ekstra kærvkommen i år i en hovedstad, hvor der siden marts har været ekstra pres på udearealerne.

Også Guldborgsund Kommune har taget lyskunsten til sig. Den første dag i marts blev lysfestivalen af samme navn afholdt, hvor lysøjler af kunstnerkollektivet Båll & Brand brød mørket og bandt havnebyerne Nykøbing Falster, Stubbekøbing, Gedser, Nysted og Sakskøbing sammen.

Årets lysfestival i Roskilde. Stændertorvet blev oplyst af Båll & Brands installation 'Viften', som lyste hen over byens tage. Foto: Sanne Aabjerg Kristiansen.

Værket INTERCONNECTION i Remiseparken på Amager. Kunstner: Sara Ki Noguera Plans & Jonathan Ki Lindhult. Foto: Copenhagen Light Festival

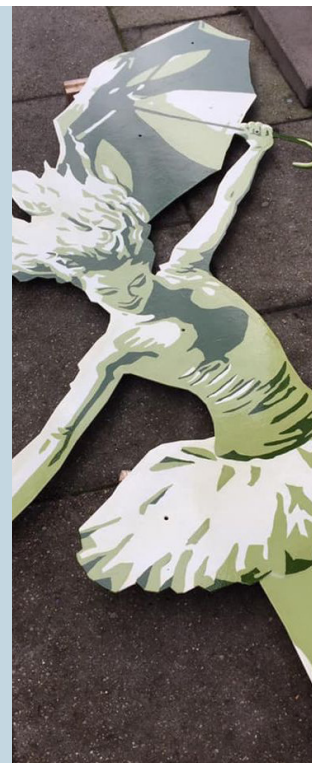

Lysfestivalen Den Første Dag i marts. Båll & Brands lyskunst ses her ved Stubbekøbing Havn. Foto: Michael Cardow.

Kunst som byudvikling i Ringe

Faaborg-Midtfyn Kommune har i opgaven med at skabe den første del af en ny byplan for Ringe bymidte haft fokus på at binde bymidten sammen med kunstudsmykning. Kunstneriske udsmykninger i byrummet bruges som katalysator for byudvikling i Ringe. Et vigtigt mål har været at inddrage børn og unge i arbejdet. Senest er Ringe Bibliotek blevet udsmykket af kunstneren Karsten Auerbach, hvor lokale børn og unge har været med til at skabe de store menneskelignende figurer, der siden november har kravlet op af ydervæggene i Musikgården.

Kunstner Karsten Auerbach foran det nye værk i Musikgården ved Ringe Bibliotek. Foto: Faaborg-Midtfyn Kommune.

BYPLANMØDET

2021 København og Frederiksberg

Byplanlaboratoriet fylder 100 og ser fremad: Hvilke er de næste 100 års udfordringer for planlægningen?

Metrostation i kælderen, kulturhus på første sal og boliger øverst på Frederiksberg Alle
Foto: Frederiksberg Kommune

Klassisk havnemiljø, bådklub og nyere byudvikling på Sluseholmen i København
Foto: Simon Bang fra Copenhagen Media Center

30. september – 1. oktober 2021

Tilmeldingen
åbner maj 2021